

Eesti Lugejale

Albert Lázaro-Tinaut - Pietro U. Dini

Regione Lazio eestkostel ilmub eesti keeles esmakordselt “Ventotene manifest” (“Manifesto di Ventotene”). Manifesti autori Altiero Spinelli (1907-1986) tutvustamine eesti lugejale, isegi kui seda teha lühivormis, ei ole lihtne. Eesti ajaloo ja kultuuris leidub vaevalt isiksust, keda annaks täiuslikult paigutada Spinelli kõrvale, et seeläbi valgust heita temale kui ühinenud Euroopa varajasele kavandajale ja tema tegevusele, mis sai konkreetse kuju Euroopa Föderalistliku Liikumisena (Movimento Federalista Europeo).

Ometi ei ole Eestile mitme sajandi jooksul kaugeltki olnud võõras Euroopaga ühtekuulumise tunne. See leidis oma varajase väljenduse juba rahvuslikul ärkamisajal, ent iseäranis jõuliselt avaldus see “Noor-Eesti” liikumise moodustanud vaimuinimeste tegevuses. Piisab, kui meenutada Gustav Suitsu kuulsat lauset aastast 1905: “Olgem eestlased, aga saagem ka eurooplasteks”. Vaevalt saaks seda ilmekamalt öelda.

Ei tule ka unustada Rahvarinde euroopalikke läkitusi maailmale Baltimaade uue iseseisvuse künnisel aastatel 1988-1989. Tõsi küll, nende siht oli rahvusliku iseolemise taastamine ning soov näidata ilmset ülekohust, mis oli Eestile osaks saanud vägeva naaberrahva võimu all. Küllap selgitab väikerahva ajalooline ihalus rahvusena püsima jääda rahvusliku ideaali pidevat ja tugevat rõhutamist ärkamisajast saadik. Eestil ei ole olnud aega sünnitada mõtlejad, kes kujutlenuksid Eesti isamaa saatust Euroopa liitriigi liikmena.

Läbi kahe sajandi väldanud rahvusliku iseolemispüüdluse protsessis on Eestil säravaid saavutusi: laulupeod, omakeelse kirjanduse ja ajakirjanduse loomine, saksa traditsioonist lahku löönud luule ja muusika juurdumine, õigekirja kehtestamine. Kõige selle juures on olnud erakordselt tähtis suhtlemine teiste kultuuridega, teiste rahvaste kirjanduse tõlkimine, kultuurivahetus vennaliku Soomega ja Skandinaaviamaadega, samas aga ka kiikamine Pariisi kui Lääne-Euroopa kunsti- ja vaimuelu keskuse poole. Noored eesti haritlased, nagu Friedebert Tuglas, rändasid varakult mööda Euroopat, avades Eestile tõeluse uusi tahke ja avardades eestlaste silmapiire. Eesti kultuur on oma lätetes tugevasti võlgu saksa kultuurile, mis juba ise tähendab varajast kultuurilist kuulumist läände – veel kaua enne, kui Esimese maailmasõja järel esmakordselt ajaloo tekkis Eesti vabariik. Samas hakkas lääne tähendus Eesti jaoks alates esimesest iseseisvusajast murranguliselt laienema.

Seetõttu ei ole eesti lugejal küllap raske mõista asjaolusid, mis tõukasid Altiero Spinellit visandama ja kirjutama manifesti, mida nüüd ka eesti keeles lugeda saab. Ta tähendas selle üles kuueteistkümnel pagendusaastal Tüüreeni mere tillukesel Ventotene saarel, Napoli ranna lähedal. Küüditamine ja pagulus on sõnad, mida eestlased paraku tunnevad liigagi hästi. Nõnda siis, sel muust ilmast ära lõigatud saarel, mida kunagi keegi ei väisanud (ja kus tema tahte kohaselt puhkab ta põrm), sai teoks Spinelli "liitriigi-avastus".

Kes oli Altiero Spinelli? Seda korpulentset, tugevat meest – põrandaaluse tegevuse perioodil kasutas ta muuseas nime "Pantagruel" – on mõned nimetanud Euroopa Mooseseks. Tõepoolest oli Spinelli suur eurooplane igas mõttes. Lähtudes mõnedest mõtetest, mida Itaalia Risorgimento ajajärgul oli väljendanud Giuseppe Mazzini, kavandas Spinelli plaani Euroopa liitriigist, mis teeks lõpu sõjalistele konfliktidele Vanas Maailmas. Just tema üle kõige püüdlas sellele, et vabastada liitriigi mõte utoopilistundelisest raamist ja anda sellele konkreetse poliitilise programmi sisu. Sõja järel tõi ta Euroopa liitriigi idee edumeelsete jõudude kultuuridebatti, rõhutades seda kõigis oma kirjutistes ja avalikes esinemistes. Tema jaoks tähendas Euroopa liitriigi kavand "imerohu" ja "revolutsiooni", mille abil suudetakse ületada suveräänsete riikide etapp ning luua Euroopa Ühendriigid.

Kui ta kirjutas, et "türannide aeg" – hävingud ja tapatalgud – on ümber saamas, siis pidas Spinelli silmas Lääne-Euroopat. Ta ei võinud ette näha poliitilist süsteemi, mis veidi hiljem seati sisse Kesk- ja Ida-Euroopas. Kulgenuks liitriigi loomine tema kavandi järgi, oleksid vahe-Euroopa riigid (nende seas Eesti, Läti ja Leedu) pääsenud unustusest, mis neile poliitikaajaloos enam kui poole sajandi jooksul osaks sai. Õnneks on ajalugu kordki osutunud ettenägelikumaks inimlikust ettenägematusest, ning alates 1. maist 2004 on Euroopa Liit – mille rajajaid oli Spinelli – saanud tõeluseks samuti Eesti Vabariigile.

Eessõna

Eugenio Colorni (Rooma 1944)

Käesolevad tekstid on kirjutatud Ventotene saarel 1941. ja 1942. aastal. Selles range distsipliiniga õhkkonnas, kus informatsioon püüti muuta võimalikult täiuslikuks, kus valitses ühelt poolt pealesurutud tegevusetusest tingitud nukrus ning teisalt lootus peagi vabaneda, küpses mitmetes peades plaan mõelda veelkord läbi kõik need probleemid, mis olid olnud senise programmi motiivideks ning võitluse ajal võetud hoiaku põhjusteks.

Eemalolek otsesest poliitilisest tegevusest võimaldas viimasest veidi distantseeruda, näha selle traditsioonilisemaid seisukohti ning leida eelnevate läbikukkumiste põhjuseid, pidades silmas mitte niivõrd parlamentaarse või revolutsioonilise taktika tehnilisi vigu või olukorra üldist „ebaküpsust“, kuivõrd positsioonide puudulikkust, samuti võitluse lõpetamist tavapäraste reeglite järgi, pööramata tähelepanu reaalsust üha enam muutvatele uutele ideedele.

Valmistudes edukalt võitlema juba etteaimatavas lahingus, tunti vajadust mitte ainult parandada minevikus tehtud vigu, vaid seista samuti vastu tulevastele poliitilistele probleemidele ilma eelarvamuste ega parteimüütideta.

Neist mõtetest kasvas välja uus teooria, mille kohaselt seisneb meie ühiskonna põhiline vastuolo – põhjustades erinevaid kriise, sõdu, vaesust ja ülekohut – geograafiliselt, majanduslikult ja sõjaliselt iseseisvate suveräänsete riikide olemasolus. Viimased on arvamusel, et teised riigid on nende alatised vastased ja võimalikud vaenlased, elades pidevas bellum omnium contra omnes seisundis. Põhjuseid, miks see idee – mis iseenesest ei olnud uus – tundus äärmiselt uudne, on mitmeid:

Esiteks, internatsionalistlikku lahendust – mis on olemas kõikide progressiivsete poliitiliste parteide programmis – käsitletakse kui vajalikku ja peaaegu automaatset tingimust partei eesmärkideni jõudmiseks. Demokraadid arvavad, et nende poolt soovitava režiimi taastamine viiks igas riigis turvaliselt ühise teadvuse tekkimiseni, ületades kultuurilised ja moraalsed piirid ning looks demokraatide arvates hädavajaliku eelduse selleks, et tekiks vaba rahvaste liit nii majanduslikul kui poliitilisel tasemel. Sotsialistid omalt poolt arvavad, et proletariaadi diktatuuri taastamine mõnedes riikides viiks iseenesest kollektiivse internationalistliku riigini.

Siiski näitab riigi ning sellega kaasnevate huvide moodne käsitlus selgelt seda, et isegi kui sarnased riigikorrad võivad kergendada sõprussuhteid ja

koostööd kahe riigi vahel, siis ei pruugi sellele tingimata järgneda ei koheselt ega järk-järgult ühise liidu loomine. See on nii vähemalt niikaua, kuni eksisteerivad ühised huvid, mis on suunatud piirisese kinnise liidu säilitamiseks. Kogemuse põhjal teame, et šovinism ja proteksionism võivad viia kergesti vastuoludeni ning kahe demokraatia vahelise konkurentsini. Samuti ei ole sugugi kindel, et rikas sotsialistlik riik nõustuks oma varasid jagama teise, palju vaesema sotsialistliku riigiga ainult sellepärast, et mõlemas riigis eksisteerib analoogne poliitiline režiim.

Poliitiliste ja majanduslike piiride kaotamine mingite riikide vahel ei tähenda tingimata seda, et riikides olevad poliitilised režiimid samaaegselt taastuks, vaid seda, et tegemist on omaette küsimusega, mille lahendamiseks on vajalikud asjakohased meetmed. Kindlasti ei saa olla sotsialist, olemata samal ajal ka internatsionalist, ent seda pigem ideoloogilistel kaalutlustel kui poliitilistel või majanduslikel põhjustel. Sotsialistide ülekaalust igas riigis eraldi ei pruugi veel välja areneda internatsionalistlik riik.

Föderalistlikku teesi ajendas rõhutama fakt, et olemasolevad poliitilised parteid – olles seotud võitlusi täis minevikuga iga rahvuse keskel – on traditsiooniliselt harjunud probleeme lahendada rahvusriigi tasandil, nimetades rahvusvahelisi probleeme „välispoliitilisteks“, mida peab lahendama diplomaatia ning valitsusvaheliste lepingute abil. Selline käitumine on osaliselt põhjus ja osaliselt ka tagajärg kõigele eelmainitule: kui mõne riigi valitsuses on „hobused juba vankri ette rakendatud“, toimivad lepingud ja ühendused teiste riikidega justkui iseenesest, ilma, et peaks tegema erilisi poliitilisi jõupingutusi.

Järgnevate tekstide autorid olid siiski veendunud, et see, kes soovib internatsionalistliku korra probleemi püstitada kui kaasaja kesksel probleemi – käsitledes selle lahendust kui kõikide institutsionaalsete, majanduslike ja sotsiaalsete probleemide lahendust – peab arvesse võtma kindlasti kõiki küsimusi, mis puudutavad poliitilisi sisekonflikte ja iga partei käitumist, kaasa arvatud igapäevase võitluse taktikat ja strateegiat. Kõiki probleeme – alates põhiseaduslikest vabadustest klassivõitlusteni, planeerimisest võimuvõtmiseni ning selle kasutamiseni – näeb teisest perspektiivist, kui lähtuda eeldusest, et esimene eesmärk on luua ühine kord rahvusvahelisel tasemel. Samasugune poliitiline käitumine – toetumine ühele või teisele jõule, ühe või teise otsuse rõhutamine – toob välja väga erinevaid aspekte, olenevalt sellest, kas põhieesmärgiks võetakse võimuvõtmine ja kindlate reformide teostamine igas riigis või peetakse olulisemaks majanduslike, poliitiliste ja moraalsete eelduste loomist, taastamaks föderaalne kord, mis hõlmaks tervet kontinenti.

Vaba ja ühendatud Euroopa nimel. Ventotene manifest

Altiero Spinelli - Ernesto Rossi

I. Moodsa tsivilisatsiooni kriis

Moodne tsivilisatsioon on oma aluseks seadnud vabaduse põhimõtte, mille järgi inimene ei pea olema vaid teiste tööriist, vaid oma iseseisva elu keskpunkt. Selle põhimõtte järgi ehitati üles hiiglaslik ajalooline protsess kõigis neis sotsiaalse elu valdkondades, mis sellest seni lugu ei pidanud.

Kinnitati kõikide rahvaste võrdsed õigused moodustamaks iseseisevaid riike. Iga rahvas oma etniliste, geograafiliste, lingvistiliste ja ajalooliste tunnustega pidi endale looma riikliku korra vastavalt oma poliitilistele põhimõtetele nii, et see rahuldaks parimal võimalikul viisil tema vajadusi kõigist välistest sekkumistest hoolimata. Rahvusliku iseseisvuse ideoloogia on olnud võimas edu võti. See on võimaldanud üle saada äpardunud kitsarinnalisusest ning astuda solidaarsemalt välismaalastest vallutajate vastu välja; see on ka kõrvaldanud paljusid takistusi, mis raskendasid inimeste ja kaupade vaba liikumist; võimaldanud institutsioonide ja asutuste laiendamist igas riigis rikkama elanikkonna juurest vaesemate elanike poole. Siiski kasvas just sellest ideoloogiast välja kapitalistliku imperialismi idee, mida meie põlvkond on näinud kasvamas hiiglaslike mõõtmeteni kuni totalitaarsete riikide tekkimiseni ja maailmasõdade toimumiseni.

Nüüd ei käsitleta rahvust enam kui ajaloolist produkti, mis tekib inimeste koos elamise tagajärjel pika aja vältel, mille jooksul nad on jõudnud ühiste eesmärkide ja traditsioonide tekkimiseni ning leidnud oma riigi loomise kaudu kõige tõhusama vormi kollektiivse elu organiseerimiseks inimühiskonna raames. See on muutunud, vastupidi, jumalikuks isikuks, organismiks, mis peab mõtlema ainult oma eksistentsile ning oma käitumisele, võtmata arvesse kahjut, mida ta võib põhjustada ülejäänutele. Rahvusriikide absoluutne

suveräänsus eeldab iga rahvusriigi soovi domineerida ning käsitleb „elukeskonnana“ järjest suuremaid alasid, võimaldades liikuda vabalt ning kindlustada eluks vajalikud vahendid kellestki sõltumata. Seda soovi võib teostada ainult kõige tugevam riik hegemoonia kaudu teiste üle.

Selle tagajärjel on Riik kui kodanike vabaduste kandja muutunud end teenivate alamate peremeheks, püüdes viimastest saada maksimaalset kasu. Kaasa arvatud rahuajal – mida peetakse järgmiseid sõdu ettevalmistavateks pausiks – domineerivad siiski paljudes riikides rohkem militaarsed kui tsiviileesmärgid, mis teeb omakorda iga kord järjest raskemaks vabade poliitiliste sektorite toimimise: kool, teadus, tootmine ja ametiasutused hakkavad samuti teenima sõjalisi eesmärke; emasid käsitletakse sõdurite tootjatena ning selle tulemusena autasustatakse neid samade kriteeriumite järgi kui tõuloomi turul; lapsi õpetatakse juba maast madalast relva kandma ning välismaalasi vihkama; individuaalne vabadus kahandatakse nullini seni, kuni kõik on militariseeritud, kusjuures pidevalt pakutakse sõjaväelist abi juurde; sõdade kordumine kohustab pere, töö ja eraomandi maha jätma ning pühendama elu eesmärkidele, mille tegelikku väärtust ei tea keegi; väheste päevade jooksul hävitatakse ühise heaolu jaoks kümnete aastatega saavutatu.

Totalitaarsed riigid on need, kes on saavutanud kõikide jõudude ühtsuse kõige tõhusamal viisil, kasutades maksimaalselt oma keskendusvõimet ja võimu ning näidates, et just need ongi tänapäeval rahvusvahelises plaanis kõige sobivamad vahendid. Piisab sellest, et üks rahvus teeb sammu totalitaarsuse poole, kui teisedki järgivad tema näidet, et ellu jääda.

Kinnitati kõikide kodanike võrdõiguslikkus Riikliku tahte loomise eesmärgil. See pidi olema kõikides sotsiaalsetes kategooriates vabalt väljendatud erinevate ja muutlike ideoloogiliste ja majanduslike nõudmiste sünteesi tulemus. Selline poliitiline organisatsioon võimaldas parandada või vähemalt vähendada eelmiste poliitiliste režiimide ebaõigluse jäänukeid. Siiski, sõna- ja ühinemisvabadus ning hääleõiguse laiendamine tegid vanade privileegide kaitsmise järjest raskemaks, hoides alles vaid esindusliku süsteemi.

Vähehaaval õppisid puudust kannatavad inimesed mainitud vahendeid kasutama, et saavutada samu õigusi, mis olid jõukamatel. Sotsiaalmaksud perekondlikelt tuludelt ja pärandustelt, progressiivne tulumaks suurematelt varandustelt, tulumaksuvaba miinimumi ja esmaste hüvede suurendamine, tasuta riiklik haridus, sotsiaalsete teenuste tasu kõrgendamine, põllumajandusreformid, tehaste kontroll – kõik see ohustas privileegieritud klasse, kes elasid aina kindlustatumalt.

Paremal järjel olevad ühiskonnaklassid, kes olid aktsepteerinud poliitilise võrdõiguslikkuse, ei saanud väita, nagu kasutaks vaesemad neid ära, et saada osa samadest hüvedest ja vabadusest. Pärast esimest maailmasõda, kui see oht

muutus reaalsemaks, oli loogiline, et rikkad plaksutasid käsi ja toetasid diktatuuride taastamist, võttes vastastelt seaduslikud relvad käest.

Teisest küljest, suurte tööstuslike komplekside, pankade ja sündikaatide teke, mis ühendasid ühe juhatuse alla terveid töötajate hulki; sündikaadid ja kompleksid, mis avaldasid valitsusele survet, et poliitika vastaks paremini nende huvidele, ähvardades muuta Riigi väikesteks omavahel sõdivateks majanduslikeks gruppideks; demokraatlik-liberaalsed üksused muutusid nimetatud gruppide ühiseks vahendiks, kaotasid niiviisi järk-järgult oma prestiiži ning hakkas levima veendumus, et ainult totalitaarne Riik, kaotades rahva vabaduse, on suuteline teatud määral lahendada konflikte, milleks poliitilised institutsioonid võimelised ei olnud.

Seega, totalitaarsed režiimid kindlustasid oma positsioone erinevates sotsiaalsete kategooriates, saavutades järjest püstitatud eesmärged, kontrollides kõikide kodanike elu ning kõrvaldades vägivaldselt kõik dissidendid, sealhulgas ka seadusliku võimaluse olukorda hiljem parandada. Sel viisil tugevdus ühe täiesti parasiitse sotsiaalse klassi positsioon, koosnedes maaomanikest, mõisnikest ning rantjeedest, kes andsid ühiskonda oma panuse ainult tänu dividendidele; mõningatest monopoli omavatest ühiskonnaklassidest ning tarbijaid koormavatest suurfirmadest, kes muutsid väikesäätja raha olematuks; rikkast koorekihist, kes eesriide taga poliitikute nõõre tõmbasid, juhtides nii kogu riiklikku masinavärki ning saades sellest kasu ühiskondlike huvid eeldi all. Niisiis jäävad endiselt alles hiiglaslikud varandused ning viletsust tundvad rahvamassid, jäädes täiesti kõrvale kõikidest moodsa ühiskonna hüvedest. Põhiliselt säilitatakse majanduslik kord, mille materiaalseid reserve ja tööjõudu – mida pidi kasutatama inimenergia põhivajaduste jaoks – suunatakse rahuldama hoopiski nende primaarseid soove, kes on võimelised maksma kõrget hinda majandusliku režiimi eest, kus pärandusõiguse kaudu jääb rahaline võim alati sama ühiskonnaklassi kätte ning muutub privileegiks, mis ei vasta osutatud sotsiaalsete teenuste reaalsele väärtusele. Samal ajal jäävad töölisklassi võimalused niivõrd piiratuks, et äraelamiseks on nad sunnitud vastu võtma ükskõik millise tööpakkumise, lastes end ekspluateerida.

Selleks, et töölisklasse endiselt ohjes hoida, on muutunud ka ametiühingute iseloom: need ei ole enam vabad võitlevad organisatsioonid, mida juhtisid usaldusväärsed isikud, vaid hoopis politseilikku järelvalvet teostavad organid, mida juhivad töötajad, keda valib juhatusse vastav ainult selleks kokku kutsutud nõukogu. Kui sellist režiimi peakski kunagi muudetama, on selle algatajaks alati militaristid, kes teevad koostööd privilegeeritud klasside tagurlike vandenõudega selleks, et taastada ja tugevdada totalitaarseid riike.

Autoritaarse dogmatismi vastu on alati võidelnud kriitiline vaim. Kõik otsused, mis vastu võeti, pidid olema kas äärmiselt ratsionaalsed või ei tulnud üldse kõne alla. Sellisest käitumisest on olnud ajendatud meie ühiskonna kõige suuremad vallutused kõigis valdkondades. Ent see vaimne vabadus ei ole vastu pannud kriisile, mis viis totalitaarsete riikide tekkimiseni. Uued dogmad, mida peab kas usu tõttu või lihtsalt silmakirjalikult aktsepteerima, koguvad võimu igasugustes teadusvaldkondades.

Isegi, kui keegi ei tea, mis on rass ning isegi kui kõige elementaarsemad ajaloolised mõisted näitavad selle mõiste absurdsust, nõutakse füsioloogidelt, et nad usuks, tõestaks ja veenaks ka teisi selles, et kuulutakse väljavalitud rassi hulka ainult sellepärast, et imperialism vajab seda müüti masside seas viha ja ülbuse õhutamiseks. Selleks, et tutvustada diktaatorlikku poliitikat, peab majandusteaduse kõige levinumaid põhimõtteid põlualusteks ning tasakaalustatud kaubavahetust ja teisi vananenud merkantilismi väljundeid meie aegade kõige suuremateks leiutisteks pidama. Kogu maailma majanduse omavahelise sõltuvuse tõttu on kõikide rahvaste elukoht – kes vähegi tahavad ellu jääda ning kaasaegse tsivilisatsiooni nõuetele vastata – kogu maakera; selle asemel aga on välja mõeldud pseudoteadus nimega geopoliitika, mis soovib tõestada elukeskkondade järjekindlust, õigustades oma teooria abil imperialistlikku võimuiha.

Vastavalt sellele, millest huvitub valitsev klass, võltsitakse ka ajaloolisi fakte. Raamatukogud ja raamatupoed puhastatakse teostest, mida ei peeta poliitiliselt korrektseteks. Pimeduse vood ähvardavad taas inimvaimu lämmatada. Samuti jälitatakse vabaduse ja võrdsuse sotsiaalset eetikat. Inimesi ei peeta enam vabadeks kodanikeks, kes toetuvad Riigile, et saavutada oma ühiseid eesmärgi. Nad on Riigi teenijad ning Riik otsustab, millised peavad olema nende hüved; nende soov, kes on võimul, saab kogu Riigi sooviks. Inimesed ei ole enam õiguse subjektid, vaid, olles hierarhiliselt seotud, peavad nad alistuma vastu vaidlemata neid valitsevatele võimudele, mille eesotsas on tingimata jumalaga võrreldav valitseja. Klassiühiskond sünnib jällegi omaenese tuhast.

See totalitaarne ja tagurlik ühiskond leidis pärast mitmetes maades võidukalt läbi löömist lõpuks natsistlikul Saksamaal võimaluse, mis hiljem näitas tema võimet jõuda kõige äärmuslikumate tagajärgedeni. Pärast põhjalikku ettevalmistust, süvendades julgelt ja süümepeinadeta rivaalitsemist, egoismi, rumalust ning tõmmates endaga kaasa ka teisi Euroopa riike – nende seas esimesena Itaalia – ja võttes liitlaseks ka Jaapani, kes jätkas Aasias sarnaste eesmärkidega, alustas ta kõikide üle domineerimist. Tema võit tähendaks totalitaarse süsteemi lõplikku kinnistumist kogu maailmas. Kõik tema

omadused muutuksid veelgi tugevamateks ning progressiivsed jõud peaksid leppima pikka aega vaid opositsiooni rolliga.

Saksa sõjaväe traditsiooniline ülbus ja järeleandmatus peaks meile juba andma ettekujutuse sellest, milline oleks tema käitumine pärast sõjalist võitu. Võidurõõmsad sakslased võivad olla isegi mingil määral armulikud teiste Euroopa rahvaste suhtes, arvestades formaalselt nende maavaldusi ja poliitilisi institutsioone ning rahuldades sel viisil rumalat patriootlikkust, mis tunneb muret rohkem piiripostide värvide ja poliitikute rahvuse kui jõuvahekordade või riigiorganite järjepidevuse pärast. Siiski, ka varjatuna jääb reaalsus samaks: toimub järjekordne inimkonna lõhestumine spartalasteks ja helootideks.

Kompromiss kahe vastandliku poole vahel tähendaks samuti sammu totalitarismi poole, sest kõik riigid, kes Saksamaa ülemvõimust pääseksid, oleksid sunnitud oma poliitilisi mehhanisme järjekordseks sõjaks ette valmistama.

Ent kui hitlerlik Saksamaa on suutnud väiksemad riigid ükshaaval võita, on ta oma tegevusega kaasanud ka järjest suuremaid jõude. Suurbritannia võitlusvõime isegi kõige kriitilisematel hetkedel – isegi üksi vaenlase vastu jäädes – tingis selle, et sakslased pidid vastamisi seisma nõukogude vägedega ning Ameerikal oli aega alustada mobilisatsiooni oma piiramatutest tootlikest ressurssidest. Ja see võitlus Saksa imperialismi vastu on olnud otseselt seotud Hiina rahva võitlusega Jaapani imperialismi vastu.

Juba on üles rivistatud hiiglaslikud inimmassid ja varad võitluseks totalitarismi vastu; nende jõud on saavutanud oma maksimaalse võimsuse ja nüüdsest alates võib neid kasutada vaid vähehaaval. Vastased aga on juba langusperioodist üle saanud ja koguvad taas jõudu.

Liitlaste sõda tekitab iga päevaga juurde soovi vabaneda, seda samuti riikides, mis olid allutatud vägivallale ning kaotasid pärast saadud lööki täielikult tee lahendusteni; ka Teljeriikide rahva seas äratas see sarnase soovi, avastades, et nad on sattunud viletsusse ainult selleks, et oma riigipeade soove järgida.

See aeglane protsess – mille kaudu hiiglaslikud inimmassid lasid end passiivselt uue režiimi jaoks kujundada, kohandades end sellega ja aidates sel viisil kaasa viimase tugevdamisele – peatus ning alustas seejärel vastupidises suunas liikumist. Selles suures lainevoos, mis tasapisi tõuseb, leiame me kõiki edasiliikuvaid jõude, töölisklasside kõige helgemaid hulki, kes ei ole lasknud end võita ei hirmust ega tulutust soovist saada paremaid elutingimusi; intelligenti kõige vastutustundlikumaid esindajaid, solvatuna nende viletsast positsioonist; ettevõtjaid, kes tunnevad endas soovi võtta uusi initsiatiive, tahavad vabaneda bürokraatia tõketest ning segavatest võimudest; ning viimaks, kõiki neid, kes sünnipärasest eneseuhkusest ei suuda end alandada.

Kõigi nende jõudude kätte on täna usaldatud meie ühiskonna pääsemine.

II. Sõjajärgsed ülesanded. Euroopa ühtsus

Saksamaa kaotus ei saaks aga Euroopat meie ideaalse ühiskonnamudeli järgi automaatselt uuesti üles ehitada. Lühikese ja tugeva üldise kriisi ajal (riigid oleksid hingetud ja rahvahulgad ootaksid ärevalt uusi sõnumeid, muutudes uutes vormides sulavaks, hõõguvaks, nõretavaks massiks, kujundades end tõsimeelsete internatsionalistlike kavandite järgi ümber) prooviksid vanade natsionalistlike süsteemide ajal privilegieritud ühiskonnakihid nüüd seda internatsionalistlikku lainet kas varjatult või vägivaldselt peatada ning taastada vanad riigiorganid. On võimalik, et Inglise võimujuhid, olles võib-olla kooskõlas Ameerika arvamusega, üritavad samas suunas teed rajada, taastamaks tasakaalustatud võimuga poliitika ilmselgelt enda impeeriumite huvides.

Konservatiivsed jõud, teisisõnu: rahvusriikide põhiorganite juhid, relvastatud vägede juhid, kuningriigi pooldajad (seal, kus veel kuningriike eksisteerib); monopolistaatust omavad kapitalistid, kes on oma kasud sidunud riiklike kasumitega; suurmaaomanikud ja kirikupead, kellele vaid stabiilselt konservatiivne riik saab parasiitseid sissetulekuid garanteerida; ning nende järel suur hulk inimesi, kes neist sõltuvad või siis on harjunud nende traditsioonilise võimuga; kõik need tagurlikud jõud, kes on juba hakanud tundma, et maja seinad hakkavad kokku varisema ning püüavad end päästa. Varing võtaks neilt äkitselt ära kõik tagatised, millest nad seni osa on saanud ning jätaks nad progressiivsete jõudude kätte.

REVOLUTSIONILINE OLUKORD: VANAD JA UUED VOOLUD

Totalitaarsete režiimide läbikukkumine tähendab kõigile rahvastele sentimentaalses mõttes „vabaduse“ saabumist, kaovad ära kõik piirangud ning koheselt hakkavad valitsema laialdane sõnaja ühinemisvabadus. Sellest saab demokraatiliste suundumuste triumf. Viimastel on palju erinevaid nüansse, mis ulatuvad väga konservatiivsest liberalismist sotsialismi ja anarhiani. Nad usuvad sündmuste ja institutsioonide „spontaansesse isetootmisesse“, altpoolt tulevate soovide absoluutsesse headusesse. Nad ei taha sekkuda ei „ajalukku“, „rahvasse“, „proletariaati“ ega ka sellesse, kuidas nad oma Jumalat nimetavad. Nad soovivad diktatuuride lõppu ning arvavad, et see ongi rahva seadusliku enesemääramisõiguse taastamine, nende unistuste tipuks on põhiseaduslik assamblee, mida valitakse enamushältega ning arvestades piinliku täpsusega iga valija õigusi; see assamblee otsustaks ka põhiseaduse vastuvõtmise. Kui

rahvas ei ole piisavalt küps, valitakse halb põhiseadus; seda aga saab parandada vaid pideva veenmistöö abil.

Demokraadid ei väldi üldiselt vägivalda; siiski soostuvad nad seda kasutama vaid siis, kui enamik on veendunud selle hädavajalikkuses, teisisõnu, kui on tegemist vaid tühise täpiga „i“ peal; sel põhjusel on nad tõhusad juhid vaid tavapärasel rahuperioodidel, kui nende rahvas on veendunud põhiinstitutsioonide headuses ning selles, et viimaseid on vajalik muuta vaid mõnes teisejärgulises aspektis. Revolutsiooniperioodidel, kui institutsioone ei pea enam ainult haldama, vaid looma, variseb demokraatia praktika kokku. Kõige eredamad näited sellest on demokraadid Vene, Saksa ja Hispaania revolutsioonides. Olukordades, kus vana riigiparaat on koos oma seaduste ning administratsiooniga läbi kukkunud, tõusevad kohe esile vanale korrale kas sarnased või seda kritiseerivad assambleed ja rahvaesindused, mille raames võtavad sõna kõik progressiivsed sotsialistlikud jõud. Rahval on loomulikult mõned põhivajadused, ent ta ei ole veel oma soovides kuigi kindel.

Tema kõrvades kõlab tuhat kella. Miljonite peadega ei suuda ta alati orienteeruda ning tema hinges toimub pidev sisemine võitlus.

Siis, kui on tarvis teha suuri otsuseid, tunnevad demokraadid end ebakindlalt, kuna neil ei ole enam endist rahvapoolset toetust – alles on vaid pidev kirgede torm. Nad arvavad, et nende kohuseks on see toetus taas saavutada ning esitlevad end uuenduslike oraatoritena, kuigi tegelikkuses on vaja hoopis selge sihiga riigipeasid. Nii kaotavad nad uue režiimi kinnistamiseks soodsaid juhuseid, püüdes otsekohe saada tööle organeid, mis nõuavad pikka ettevalmistusaega ning mille tulemusena on nad tõhusad vaid suhteliselt rahulikel perioodidel; nad kingivad oma vastastele aega juurde, mida viimased kättemaksuks hiljem ära kasutavad; nad ei esinda enam tuhandeid tendentse ega uuenduslikke soove, vaid segaseid meeleolusid, mis üksteist halvates valmistavad ette tagurluseks sobivat pinnast. Demokraatliku poliitika metodoloogia muutub seega revolutsioonilise kriisi surnud punktiks.

Samal ajal kui demokraadid oma kasutute vabadust töötavate vestlustega oma algset populaarsust kaotavad – ning kuna tõsiseltvõetavat poliitilist ja sotsiaalset revolutsiooni ei toimu – oleks kindlasti võimalik taastada tööliste poliitilised institutsioonid ja algaks uuesti võitlus vanu ühiskonnaklasse vastandavate skeemide järgi.

Põhimõte, mille järgi klassidevaheline võitlus on võti kõikide poliitiliste probleemide lahendamiseks, on loonud põhinormid spetsiaalselt tööliste ja vabrikute jaoks ning aidanud poliitikale sisu juurde anda, samas kui põhiinstitutsioonid on endiselt küsimuse alla jäänud. Juhul, kui on vajalik terve ühiskond ümber kujundada, saab samast põhimõttest hoopis tööliste isoleerimisvahend ning sellest tulenevalt oskavad tööliselised – keda on haritud

klassiühiskonna vaimus – näha vaid enda klassi või kategooriaga seotud hüve, sidumata neid teiste ühiskonnaklasside huvidega; teisel juhul unistavad nad ühepoolsest sõjaväelisest diktatuurist ja utoopilisest kollektivistisatsioonist, mida propaganda reklaamib kui universaalset ravimit. Sel poliitikal ei õnnestu olla aktsepteeritud mitte ühegi teise sotsiaalse organismi poolt ning seega langevad kõik teised progressiivsed jõud tagurlike käte vahele, kes kasutab olukorda osavalt ära proletariaadi liikumise hävitamiseks.

Erinevate töölisliikumiste seas – kes järgivad klassiühiskonna poliitikat ja kollektivistlikku ideaali – on kommunistidel olnud raske koguda piisavalt jõude ning sellest tulenevalt on neil erinevalt kõikidest teistest rahvaparteidest väga range distsipliiniga liikumine, millest võtab eeskuju ka Vene müüt, korraldades tööliste elu ilma neile tähelepanu pööramata ning kasutades neid vaid kõige lihtsamate tööde jaoks.

Sellise käitumisviisi tõttu on kommunistid revolutsiooniliste kriiside ajal palju tõhusamad kui demokraadid; ent tööliste ning teiste revolutsiooniliste jõudude vahel suurt vahet tehes – kinnitades kõikidele, et nende „tõeline“ revolutsioon on veel tulemas – moodustavad nad otsustavatel hetkedel sektilaadse elemendi, mis nõrgestab tegelikult ühendust tervikuna. Pealegi ei võimalda nende täielik sõltuvus Vene riigist (kes neid korduvalt oma huvide tarvis ära on kasutanud) luua ühtki kestmamat poliitikat. Neil on alati vaja peita end mõne Károly, Blum'i või Negrin'i taha, et hiljem laostuda koos kõigi demokraatidest fantoomidega; seda enam, et on väga keeruline saavutada võimu vaid strateegiliste trikkide abil – vaja on vastata organiseeritult ja elujõuliselt kõigile kaasaegse ühiskonna nõudmistele.

Kui tulevikus muutuks sama võitlus vaid riigisiseseks fenomeniks, oleks väga raske vanu vastuolusid vältida. Rahvusriigid on oma majanduslikud eesmärgid niivõrd tugevalt ära defineerinud, et keskseks küsimuseks saaks peagi see, millised majanduslikud huvid – teisisõnu, milline sotsiaalne klass – peaks omama võtit võimu juurde. Progressiivsed jõud laguneks peagi majanduslike kategooriate ja ühiskonnaklasside vahelise pideva tüli tõttu. Ilmselt saaksid olukorrast kõige rohkem kasu tagurlikud jõud.

Tõeline revolutsiooniline liikumine peaks saama alguse nende hulgast, kes on osanud vanu poliitilisi seisukohti kritiseerida; see peaks oskama koostööd teha ka demokraatidega, kommunistidega ning üldisemas mõttes kõigi nendega, kes totalitarismi vastu töötavad, laskmata end samas mõjutada ühegi demokraatilise partei konkreetsest poliitikast.

Tagurlike jõudude käsutuses on juhiharidusega ning väga osavad inimesed, kes on võimelised väsimatult oma privileegide säilitamise eest võitlema. Kui saabub otsustav moment, oskavad nad end varjata, nimetades end vabaduse, rahu ja kõikide – ka vaesemate ühiskonnaklasside – austajateks.

Minevik on meile näidanud, kuidas nad end rahvaliidumisele taha haakinud on ning kuidas nad viimased hiljem halvavad, oma teelt kõrvale juhvavad, muutes nad täiesti vastupidiseks sellele, mis nad algselt olid. Ilma vähima kahtluseta on tegemist kõige ohtlikuma jõuga, millele tuleb kindlameelselt vastu seista.

Tagurlike jõudude keskseks argmendiks on rahvusriigi taastamine. Sel viisil suudavad nad inimestes äratada rahvusliku tunde, mis on poliitiliste liikumise poolt kõige haavatavam, ent ka kõige kergemalt ära kasutatav tagurlike eesmärkide saavutamiseks: patriotism. Sel viisil saavad nad ka oma vastaste ideid kõige lihtsamalt „ähmastada“, seda enam, et rahvamasside jaoks on ainuke poliitiline kogemus toimunud rahvusriigi kontekstis – nii on viimaseid ning nende kõige pimedamaid juhte väga lihtne veenda kõiges selles, mis puudutab riikide ülesehitamist ja taastamist peale tormi.

Kui see eesmärk oleks täidetud, oleks tagurlike võit kindel. Sellised riigid võivad olla väliselt täiesti demokraatlikud ja sotsialistlikud; niisiis on ainult aja küsimus, et võim jõuaks uuesti tagurlike jõudude kätte. Uuesti tõuseks esile rahvuslikud tunded ning iga Riik leiaks rahulolu enda nõudmistele täitmisel relvastatud jõudude abil. Põhiülesandeks oleks muuta varem või hiljem inimesed sõjaväeks. Kindralid hakkaksid uuesti käsutama, monopolistid saaksid uuesti oma võimu kätte, bürokraatiline korpus muutuks hiiglaslikuks ja piiskopid haaraksid taas rahva ohjad enda kätte. Kõik algsed saavutused jõuaksid uuesti nullpunkti, sest riiki oleks taas vaja sõjaks ette valmistada.

Esimene probleem, mis tuleks lahendada – ning kui seda ei saa lahendada ükski teine jõud – on vaid väline probleem, täpsemalt Euroopa lõplik jagamine suveräänseteks rahvusriikideks. Suurema osa riikide hävinemine Saksamaa teerulli all on Euroopa rahvaid juba ühendanud: kõik peavad kas koos hitlerliku režiimi alla minema või vastupidi – kui viimane langeb – sisenema revolutsioonilisse kriisi, mis ei võimalda neil tugevaid riiklikke struktuure üles ehitada. Täna on föderaalne Euroopa ümberkorraldamise idee palju vastuvõetavam kui minevikus. Viimaste kümnete aastate raske kogemus on avanud ka nende silmad, kes näha ei tahtnud ning olukord soosib igati meie ideaali.

Kõik mõistlikud inimesed tunnistavad täna, et militaristliku Saksamaaga kõrvuti eksisteerivate Euroopa iseseisvate riikide olukorda ei saa tasakaalus hoida analoogselt teiste riikidega ning et samuti ei saa killustada Saksamaad ja teda võidetuna alla suruda. Kogemus näitab, et mitte ükski Euroopa riik ei saa jääda kõrvale, kui teised omavahel tulitsevad ning et neutraalsust kinnitavad deklaratsioonid ja null-agressiivsuse aktid on täiesti kasutud. Juba küllalt on nähtud, kui kasutud ja isegi ohtlikud on organisatsioonid nagu Rahvaste Ühendus, mis püüavad tagada rahvusvaheliste seaduste täitmist ilma sõjaväelise toetuseta ning arvestades samas kõikide liikmesriikide absoluutset

suveräänsust. Mittesekumise põhimõte on alati olnud absurdne – selle järgi peaks iga rahvas omama vabadust valida selline despootlik valitsus, nagu ta parasjagu soovib, justkui ei peaks iga riigi põhiseadus olema kooskõlas ka kõikide teiste liikmesriikidega. Samuti on esile tõusnud mitmeid lahendamatu probleeme, mis mürgitasid kogu kontinendi elu – mitme rahvusega piirkondadesse piiride kehtestamine, vähemusküsimused, sisemaal asuvate riikide väljapääs merele, Balkani küsimus, Iiri küsimus jne. – need probleemid saaksid lihtsama lahenduse Euroopa Föderatsioonis. Lahenduse sai kunagi ka suure ühendusega liituvate väikeriikide probleem: kibedusest üle saades muudeti probleemid erinevate provintsidevahelisteks suheteks.

Teisest küljest, inglastele „täielikku isolatsiooni“ töötava võitmatu staatuse lõpp, sõjaväe ja Prantsusmaa lagunemine pärast esimest tõsist kokkupõrget Saksamaaga (tulemus, mis loodetavasti vähendas Gallia šovinistlikku käitumist ja üleolevat suhtumist) ning eriti olukorra tõsiduse teadvustamine – kõik need elemendid soodustavad föderaalset režiimi moodustamist, lõpetamaks praeguse anarhia. Faktid, et Inglismaa on nüüdseks aktsepteerinud India iseseisvuse alguse ning et Prantsusmaa kaotas osaliselt – oma läbikukkumist tunnistades – kogu oma impeeriumi, muudavad samuti lihtsamaks ühise nõu leidmise, loomaks Euroopa ühise kokkuleppe koloniaalvalduste suhtes.

Kõigele sellele peab lisama mõnede põhiliste dünastiate kadumise ja olemasolevate alustalade nõrkuse. Peab arvesse võtma seda, et dünastiad – kelle jaoks riigid olid vaid endiste rantjeede territooriumid – kujutasid endast koos võimsate huvidega, mida nad toetasid, tõsist takistust ratsionaalsele Euroopa Ühendriikide organisatsioonile, mis omakorda võib toetuda vaid kõikide liikmesriikide vabariiklikele põhiseadustele. Juhul, kui nad hõlmavad – ületades Vana Maaailma piiri – üldise visioonina kõiki inimkonda moodustavaid rahvaid, tuleb tunnistada, et Föderaalne Euroopa on ainuke garantii, mis võimaldab luua rahumeelseid suhteid Ameerika ja Aasia riikidega, lootes kunagi hiljem saavutada kogu maakera poliitilist ühtsust.

Progressiivseid ja tagurlikke parteisid eraldav joon ei ole enam formaalne ega näita demokraatia kõrgemat või madalamat taset ega sotsialistide osakaalu arvu: see on hoopis uus piir, mis eraldab need, kelle lõppeesmärgiks on vanade traditsioonide võit – teisisõnu, rahvusliku poliitilise võimu kehtestamine – ning kes lihtsustavad seega (ka ise seda teadmata) vanu kirgi kütvaid tagurlikke mänge ning iidsete absurdsuste taas esilekerkimist, nendest, kes näevad oma põhiülesandena internatsionalistliku ja tugeva riigi loomist, suunates sellesse samuti rahvuslikud jõud. Isegi allutatud kujul kasutatakse neid esmase vahendina rahvusvahelise ühtsuse saavutamiseks.

Propaganda ja tegevuse abil, püüdes kõigest hingest luua seoseid ja kokkuleppeid erinevates riikides tekkivate liikumiste vahel, on vaja koheselt

luua sellise liikumise alused, mis oleks võimeline koondama kõiki jõude. On vaja, et sünniks uus organism, mis oleks suurim ja uuenduslikum Euroopas; mis aitaks rajada föderaalset ja stabiilset Euroopat ühtse relvastatud sõjaväega riiklike vägede asemel; mis hävitaks süümepeinadeta totalitaarsete riikide selgrooks olevad majanduslikud monopolid; mis omaks piisavalt vahendeid selleks, et föderaalised riigid oleksid võimelised ise oma otsuseid vastu võtma, et kõigile riikidele jääks piisavalt autonoomiat tõhusa poliitika korraldamiseks vastavalt iga rahvuse eripäradele.

Kui põhilistes Euroopa riikides on piisavalt inimesi, kes sellest kõigest aru saavad, ei ole võit kaugel, sest nii füüsiline kui vaimne seisund on selleks juba valmis. Nende vastasteks on viimase kahekümne aasta jooksul diskvalifitseerunud parteid ja tendentsid. Käes on uute tegude ja uute inimeste aeg: LIIKUMINE VABA JA ÜHTSE EUROOPA NIMEL.

III. Sõjajärgsed ülesanded. Ühiskonna reformid.

Vaba ja ühtne Euroopa on vajalik kaasaegse ühiskonna tugevdamiseks ja totalitarismi peatamiseks. Viimase lõppemine võimaldaks koheselt käivitada ajaloolise protsessi ebaõigluse ja sotsiaalsete privileegide vastu. Kõik vanad ja konservatiivsed institutsioonid, mis protsessi takistaksid, on juba hävinenud või hävinemas ning seda kriisi peaks julgelt ja otsustavalt ära kasutama.

Euroopa revolutsioon – selleks, et see meie soovidele vastaks – peaks olema sotsialistlik, teisisõnu, peaks soodustama tööliste iseseisvust ning inimlikumaid elutingimusi. Siiski ei tohiks selleks kasutatav „kompass“ olla absoluutne: põhimõtteliselt peaks kaotama igasuguseks tootmiseks vajaliku eraomandi ning seda peaks aktsepteerima vaid hädavajalikus olukorras. Majanduse täielik riigistamine oli esimene utoopia, mille abil töölised uskusid vabastada end kapitalismi orjusest; siiski ei vii see unistuste täitumiseni, vaid sellise režiimi rajamiseni, kus kogu rahvas on sunnitud alluma majandust juhtiva piiratud bürokraatidest grupile.

Sotsialismi tegeliku aluse ning sellega kaasneva üldise kollektiviseerimise kohta on tehtud liialt kiireid ja eksitavaid järeldusi, sest tegeliku printsiibi kohaselt ei tohiks majanduslikud jõud domineerida mitte inimesi – vaid vastupidi – inimesed peaksid ise suunama majandust endale kõige mõistlikumal viisil. Samamoodi peaksid nad käituma ka loodusjõududega, et rahvamassid ei muutuks viimaste ohvriks. Individuaalsest huvist tulenevad hiiglaslikud jõud ei peaks langema taas rutiini lõksu ning leidma end lahenduseta olukorrast, püüdes tekitada initsiatiivi palgakõrgenduste ja muu sarnase kaudu; vastupidi, neid jõude peaks stimuleerima ja laiendama, et pakkuda paremaid töö- ja palgavõimalusi kõigile, suunates jõukanalid kogu ühiskonna jaoks soodsate eesmärkide poole.

Eraomandi peab ära kaotama, piirama, korrigeerima või suurendama vastavalt konkreetsele olukorrale. See suund kuulub militarismist ja rahvuslikust bürokraatiast vabanenud majandusliku Euroopa kujundamise protsessi juurde. Irratsionaalsete otsuste asemele peavad tulema ratsionaalsed otsused, seda ka tööliste teadvuses. Selleks, et programmi sisust paremini aru saada, rõhutades iga selle elemendi sobivust ja kasutusviisi – mida peaks omakorda alati seostama Euroopa hädavajaliku eelarvega – tuleks välja tuua järgmised punktid:

Enam ei saa jätta erasektori kätte firmasid, mille äritegevus on täiesti monopoolne ning mis sellest tulenevalt omavad võimalust teenida tarbijate pealt väga suuri kasumeid; sellesse kategooriasse kuuluvad elektriga tegelevad ettevõtted, need, mida tahetakse hoida sellises positsioonis ühiste huvide pärast, mis vajavad toimimiseks proteksionismi, toetusi, soodsat seadusandlust jne (ehedaks näiteks on siinkohal metallurgitööstused Itaalias); samuti puudutab see firmasid, mis võivad pelgalt tänu oma kapitali ja tööliste arvu suurusele või sektori tähtsusele teha kaastööd valitsusega, surudes neile peale endale soodsat poliitikat (näiteks kaevandused, suured pangad, infrastruktuurid). See on sektor, kus peab kindlasti tegema suuri riigistamisi, ilma mingite mööndusteta omandatud õiguste suhtes.

Omadused, mis iseloomustasid kunagi omandiõigust ja pärimisõigust, on teinud võimalikuks selle, et kõik rikkused kogunesid mõnedesse privilegieeritud kättesse – neid oleks nüüd revolutsiooni käigus sobilik võrdselt laiali jagada, kõrvaldamaks parasiitsed klassid ja andmaks tööliste vajalikud tootmisvahendid, muutes nende majanduslikke tingimusi ning aidates neil saavutada iseseisvamat elu. Mõelgem, niisiis, põllumajandusreformile, mille kaudu haritaks maad ja mille abil omanike arv kasvaks jõudsalt, ning tööstusreformile, mis laiendaks tööliste omandiõigust mitte riigi valduses olevate sektoriteni kooperatiivse juhtimise ja aktsiate kaudu jne.

Noori peab aitama olemasolevate vahenditega, vähendamaks suuri klassierinevusi võitluses elu nimel. Riiklik koolisüsteem peaks võimaldama selle, et kõige andekamad – ja mitte vaid kõige rikkamad – õpilased saaksid omandada kõrghariduse ning et haridust saaks omandada kõigil erinevatel erialadel, valmistamaks noori ette erinevateks ametiteks, vabadeks ning teaduslikeks tegevusaladeks vastavalt tööturu nõudmistele nii, et keskmised palgad oleksid võimalikult võrdsed kõigis kategooriates vastavalt individuaalsele võimekusele, ükskõik, kui suured vahed sektorisisestel palkades eksisteerivad.

Esmasteks vajadusteks massiivselt toodetud hüvede peaaegu piiramatu võimsus võimaldab moodsa tehnika abil tagada peaaegu kõigile suhteliselt madala hinnaga toidu, peavarju ja riietuse – teisisõnu, inimväärikuseks

vajalikud minimaalsed mugavused. Inimeste solidaarsus nende suhtes, kes võitlevad elu ja surma nimel, ei peaks alati väljenduma heategevuses – see on alati alandav ning toodab samasugust halba, mille tulemusi ta parandada soovib – vaid pakkuma tingimusetä tagatise kõigile, nii nendele, kellel on võimalik töötada kui ka neile, kellel see võimalik ei ole, selleks, et saada osa väarikast elust, taandamata motivatsiooni vaid tööle ja kokkuhoiule. Sel moel ei lange keegi viletsusse ega pea alla kirjutama ekspluateerivatele lepingutele.

Töölisklassi vabastamine võiks toimuda ainult juhul, kui eksisteerivad järgnevad tingimused: vältides monopoolsete sündikaatide majanduspoliitika domineerimist, mis reguleerivad suurkapitalide absoluutset üleolekut töökeskkonnas. Töölised peavad omandama taas vabaduse saada tagasi oma ühiskondlikud garantiid, et koos käsitleda tingimusi, mille kohaselt nad teenuseid jagada soovivad ning riik peaks tagama omaltpoolt juriidilised meetmed lepingute korrektseks täitmiseks; siiski peaks võitlema kõigi monopoolsete tendentside vastu nii kaua, kui kõik mainitud sotsiaalsed muutused toimunud on.

Need on vajalikud muutused, loomaks uuele korrale vastavalt sellest huvitatud kodanikevõrgustiku ning andmaks poliitikale suurema vabaduse ja sotsiaalse solidaarsuse. Nendel alustel saavad poliitilised vabadused lõpuks ometi endale konkreetse sisu, mis ei ole enam ainult formaalne, vaid eksisteerib kõikide jaoks: sel viisil oleks olemas juba piisav kodanike hulk, kellel oleks piisavalt teadmisi, et valitsevate organite üle pidevat ja tõhusalt kontrolli teostada.

Oleks pealiskaudne piiritleda end vaid põhiseaduslike institutsioonidega, sest olles ise võimetu nägema ette tingimusi, milles nad toimima peaksid, ei teeks me muud, kui kordaks seda, mida kõik juba niigi teavad nii esinduslike organite, seaduste loomise kui kohtunike iseseisvuse kohta; selle kohta, kuidas praegust olukorda peaks muutma, et oleks võimalik vastu võtta korrektseid seaduseid sõna- ja ühinemisvabaduse nimel, valgustamaks avalikku arvamust ja andmaks kõigile kodanikele võimaluse osaleda tõhusalt riigi tegevuses. On vaja vaid täpsustada kaks väikest küsimust, et ettepanekud selgineksid ning et nende tähtsusest meie maal veelgi enam aru saadaks: nendeks on riigi suhted kirikuga ning poliitilise esindatuse iseloom:

Kokkuleppe, mille kohaselt Vatikan on Itaalias seotud fašismiga, peaks eemaldama viivitamatult, kinnitamaks riigi täielikku ilmalikkust ning näidates ilma ühegi kahtluseta riigi tähtsust tsiviilküsimustes. Kõiki religioone peaks austama võrdsetel alustel: riik ei peaks tegema mingisuguseid kultuslikke eelistusi.

See kaardimajake, mille fašism oma korraga ehitas, laguneb koost koos kõigi teiste totalitaarse riigi osadega. On neid, kelle arvates võib neist rusudest

tekkida uuesti materjale uue põhiseadusliku korra jaoks. Meie seda ei usu. Totalitaarsetes riikides poliitiliselt töölisi kontrollivad korporatiivsed kojad on täielik narrus. Isegi kui viimased oleksid erinevate poolte ausad esindused, ei oleks nad kunagi pädevad, lahendamaks üldpoliitilisi küsimusi ning majanduslike teemade puhul muutuksid nad kõige võimsamate sündikaatide allorganisatsioonideks. Sündikaatidele vastavad küll laialdased koostööfunktsioonid riigiorganitega – mis vastutavad neid otseselt puudutavate probleemide lahendamise eest – ent neid ei tohiks mingil juhul usaldada seadusandlike funktsioonide puhul, seda enam, et sellisel juhul oleks tulemuseks täielik majanduse feudaalanarhia, mis muutuks uuendatud poliitiliseks despootluseks. Paljud neist, kes on lasknud end petta korporativismi müüdist, võivad ja peaksid suunduma uuenduste poole; nad peaksid siiski teadvustama oma eelneva otsuse absurdsust. Korporativism võib võtta kuju vaid totalitaarsetes riikides, et allutada töölised ametnikele, kes kontrollivad viimsetki kui nende liigutust valitsuse huvides.

Revolutsiooniline partei ei saa otsustaval hetkel diletantlikult improviseerida, vaid peab end harima alates praegusest momendist vähemalt keskpoliitika tasandil, mis puudutab põhiraamistikke ja esimaseid määrusi.

Ta ei peaks esindama kuidagimoodi kokku pandud tendentsidest heterogeenset massi, teisisõnu, ta ei tohks oma antifašistliku mineviku pärast ja ainult totalitaarse režiimi langust oodates laskma endal killustuda ka siis, kui eesmärk on juba saavutatud. Revolutsiooniline partei teab täpselt, et alles siis algaks tema tegelik ülesanne ja seega peab ta koosnema inimestest, kes on põhiliste tulevikuprobleemide suhtes ühel nõul.

Oma meetodilise propagandaga peab ta sisenema sinna, kus on praegusele režiimile allutatud inimesed, võttes lähtepunktiks probleemi, mis on iga hetkega valusam nii indiviidi- kui klassitasandil, näidates, kuidas see probleem suhestub teiste probleemidega ja mis võiks olla kõige tõeline lahendus. Ent oma toetajate arvu kasvades peab ta liikumise toimimiseks tööle võtma ainult need, kelle põhiliseks elu eesmärgiks on Euroopa revolutsioon, kes peavad neid eesmärke teostama iga päev, range distsipliini abil, vajalikus töömahus, valvates tähelepanelikult turvalisuse ja efektiivsuse üle ka kõige ebaseaduslikumates olukordades, moodustades sel viisil tugeva võrgustiku, milles oleks koht ka toetajate kõige nõrgemal lülil.

Kasutades ära kõiki juhuseid ja sihtgrupe, et oma sõnumit levitada, peab partei oma jõud suunama esmalt kõige tähtsamate ideede levitajateni ning värbama oma ridadesse kõige pädevamaid inimesi; esiteks, kõige õrnemate ja tundlikumate sotsiaalsete gruppide suunas nii täna kui homme, teisisõnu, tööliste ja intellektuaalide seas. Esimene neist (töölised) on end kõige vähem totalitarismile allutanud ning kõige enam valmis oma ridu ümber

organiseerima. Intellektuaalid – eriti noorimad nende seas – on need, kes tunnevad end vaimselt kõige ahistatumalt ning kes vihkavad despootlust kõige enam. Seejärel, vähehaaval, saab olema ka teisi sotsiaalseid gruppe, kes on üldisest liikumisest huvitatud.

Igasugune liikumine, mis ei suuda neid kahte jõudu ühendada, on määratud läbikukkumisele, sest kui tegemist on vaid intellektuaalse liikumisega, jääb sellel puudu liikmete arvust, et välja ajada kõik teised tagurlikud jõud ning töölised seda seega enam ei usalda ega austa. Isegi kui tegemist on demokraatlike tunnetega, kukub see läbi raskuste tõttu võitlusväljal, kus kõik teised klassid on mobiliseeritud tööliste vastu, teisisõnu, see võib viia fašismi taastamiseni. Toetudes aga ainult töölistele, jääb puudu sellest mõtteselgusest, mis võib pärineda vaid intellektuaalidelt ning mis on oluline, eristamaks õigesti uusi kohustusi ja uusi suundi: selline liikumine jääks vana klassitsismi vangiks ning näeks igal sammul vaid vaenlasi, suundudes kommunistliku lahenduse poole.

Revolutsioonilise kriisi ajal on sellel liikumisel vaja organiseerida ja juhtida progressivseid jõude, kasutades kõiki populaarseid organeid, mis moodustuvad spontaanselt justkui tulised sõed ning millesse lisanduvad ka revolutsioonilised massid, eesmärgiks mitte ainult rahvahääletus, vaid ka lootus järgida õiget suunda. Sellest saab alguse kindlus ja visioon edasise tegevuse kohta, ent mitte siiani veel puudu oleva rahvusliku tahte tõttu, vaid teadlikust soovist esindada kaasaegse ühiskonna sügavaid nõudmisi. Sel viisil tekivad uue korra esimesed direktiivid, esimene sotsiaalne kord vormitule massile. Selle revolutsioonilise partei diktatuuri kaudu kujuneb välja uus riik ning sellega koos uus ja tõeline demokraatia.

Ei tohiks karta, et taoline revolutsiooniline režiim viiks tingimata uue despootluse juurde. See toimuks ainult juhul, kui püütaks järgida orjajuhiskonna mudelit. Kui aga revolutsiooniline partei loob algusest peale kindla rütmi ning tingimused vabaks eluks, nii et kõik kodanikud saaksid tõeliselt riigi elus osaleda, viib selle areng – isegi kui võivad tekkida mõned poliitilised kriisid – järkjärgulise uue korra mõistmiseni ning seega uue kasvava võimaluseni vabade poliitiliste instituutide toimimise suunas. Nüüd on käes moment, mil on vaja eemaldada vanadest mudelitest ning

olla valmis uuteks olukordadeks, mis on väga erinevad kõigest sellest, mida võis ette kujutada; on vaja eemaldada kõik ebasobiv ja vana ning luua noorte hulgas uut energiat. Täna otsivad ja leiavad nad taas üksteist, luues koos uut tulevikku, kõik need, kes on hakanud märkama praeguse Euroopa ühiskonna kriise ning kes seetõttu võtavad taas kokku kõik inimkonda tiivustanud liikumised, mis on eelnevalt läbi kukkunud vaid selle tõttu, et ei ole

aru saadud kas eesmärgist või sellest, kuidas selle eesmärgini jõuda. Teekond selleni ei ole ei lihtne ega turvaline. Ent selleni peab jõudma ja selleni jõutakse!

Altiero Spinelli ja Ernesto Rossi
Ventotene, suvi 1941

Eesti Lugejale

Albert Lázaro-Tinaut - Pietro U. Dini

Regione Lazio eestkostel ilmub eesti keeles esmakordselt "Ventotene manifest" ("Manifesto di Ventotene"). Manifesti autori Altiero Spinelli (1907-1986) tutvustamine eesti lugejale, isegi kui seda teha lühivormis, ei ole lihtne. Eesti ajaloo ja kultuuris leidub vaevalt isiksust, keda annaks täiuslikult paigutada Spinelli kõrvale, et seeläbi valgust heita temale kui ühinenud Euroopa varajasele kavandajale ja tema tegevusele, mis sai konkreetse kuju Euroopa Föderalistliku Liikumisena (Movimento Federalista Europeo).

Ometi ei ole Eestile mitme sajandi jooksul kaugeltki olnud võõras Euroopaga ühtekuulumise tunne. See leidis oma varajase väljenduse juba rahvuslikul ärkamisajal, ent iseäranis jõuliselt avaldus see "Noor-Eesti" liikumise moodustanud vaimuinimeste tegevuses. Piisab, kui meenutada Gustav Suitsu kuulsat lauset aastast 1905: "Olgem eestlased, aga saagem ka eurooplasteks". Vaevalt saaks seda ilmekamalt öelda.

Ei tule ka unustada Rahvarinde euroopalikke läkitusi maailmale Baltimaade uue iseseisvuse künnisel aastatel 1988-1989. Tõsi küll, nende siht oli rahvusliku iseolemise taastamine ning soov näidata ilmset ülekohust, mis oli Eestile osaks saanud vägeva naaberrahva võimu all. Küllap selgitab väikerahva ajalooline ihalus rahvusena püsima jääda rahvusliku ideaali pidevat ja tugevat rõhutamist ärkamisajast saadik. Eestil ei ole olnud aega sünnitada mõtlejad, kes kujutlenuksid Eesti isamaa saatust Euroopa liitriigi liikmena.

Läbi kahe sajandi väldanud rahvusliku iseolemispüüdluse protsessis on Eestil säravaid saavutusi: laulupeod, omakeelse kirjanduse ja ajakirjanduse loomine, saksa traditsioonist lahku löönud luule ja muusika juurdumine, õigekirja kehtestamine. Kõige selle juures on olnud erakordselt tähtis suhtlemine teiste kultuuridega, teiste rahvaste kirjanduse tõlkimine, kultuurivahetus vennaliku Soomega ja Skandinaaviamaadega, samas aga ka kiikamine Pariisi kui Lääne-Euroopa kunsti- ja vaimuelu keskuse poole. Noored eesti haritlased, nagu Friedebert Tuglas, rändasid varakult mööda Euroopat, avades Eestile tõeluse uusi tahke ja avardades eestlaste silmapiire. Eesti kultuur on oma lätetes tugevasti võlgu saksa kultuurile, mis juba ise tähendab varajast kultuurilist kuulumist läände – veel kaua enne, kui Esimese maailmasõja järel esmakordselt ajaloo tekkis Eesti vabariik. Samas hakkas lääne tähendus Eesti jaoks alates esimesest iseseisvusajast murranguliselt laienema.

Seetõttu ei ole eesti lugejal küllap raske mõista asjaolusid, mis tõukasid Altiero Spinellit visandama ja kirjutama manifesti, mida nüüd ka eesti keeles lugeda saab. Ta tähendas selle üles kuueteistkümnel pagendusaastal Tüüreeni mere tillukesel Ventotene saarel, Napoli ranna lähedal. Küüditamine ja pagulus on sõnad, mida eestlased paraku tunnevad liigagi hästi. Nõnda siis, sel muust ilmast ära lõigatud saarel, mida kunagi keegi ei väisanud (ja kus tema tahte kohaselt puhkab ta põrm), sai teoks Spinelli "liitriigi-avastus".

Kes oli Altiero Spinelli? Seda korpulentset, tugevat meest – põrandaaluse tegevuse perioodil kasutas ta muuseas nime "Pantagruel" – on mõned nimetanud Euroopa Mooseseks. Tõepoolest oli Spinelli suur eurooplane igas mõttes. Lähtudes mõnedest mõtetest, mida Itaalia Risorgimento ajajärgul oli väljendanud Giuseppe Mazzini, kavandas Spinelli plaani Euroopa liitriigist, mis teeks lõpu sõjalistele konfliktidele Vanas Maailmas. Just tema üle kõige püüdlas sellele, et vabastada liitriigi mõte utoopilistundelisest raamist ja anda sellele konkreetse poliitilise programmi sisu. Sõja järel tõi ta Euroopa liitriigi idee edumeelsete jõudude kultuuridebatti, rõhutades seda kõigis oma kirjutistes ja avalikes esinemistes. Tema jaoks tähendas Euroopa liitriigi kavand "imerohu" ja "revolutsiooni", mille abil suudetakse ületada suveräänsete riikide etapp ning luua Euroopa Ühendriigid.

Kui ta kirjutas, et "türannide aeg" – hävingud ja tapatalgud – on ümber saamas, siis pidas Spinelli silmas Lääne-Euroopat. Ta ei võinud ette näha poliitilist süsteemi, mis veidi hiljem seati sisse Kesk- ja Ida-Euroopas. Kulgenuks liitriigi loomine tema kavandi järgi, oleksid vahe-Euroopa riigid (nende seas Eesti, Läti ja Leedu) pääsenud unustusest, mis neile poliitikaajaloos enam kui poole sajandi jooksul osaks sai. Õnneks on ajalugu kordki osutunud ettenägelikumaks inimlikust ettenägematusest, ning alates 1. maist 2004 on Euroopa Liit – mille rajajaid oli Spinelli – saanud tõeluseks samuti Eesti Vabariigile.

Eessõna

Eugenio Colorni (Rooma 1944)

Käesolevad tekstid on kirjutatud Ventotene saarel 1941. ja 1942. aastal. Selles range distsipliiniga õhkkonnas, kus informatsioon püüti muuta võimalikult täiuslikuks, kus valitses ühelt poolt pealesurutud tegevusetusest tingitud nukrus ning teisalt lootus peagi vabaneda, küpses mitmetes peades plaan mõelda veelikord läbi kõik need probleemid, mis olid olnud senise programmi motiivideks ning võitluse ajal võetud hoiaku põhjusteks.

Eemalolek otsesest poliitilisest tegevusest võimaldas viimasest veidi distantseeruda, näha selle traditsioonilisemaid seisukohti ning leida eelnevate läbikukkumiste põhjuseid, pidades silmas mitte niivõrd parlamentaarse või revolutsioonilise taktika tehnilisi vigu või olukorra üldist „ebaküpsust“, kuivõrd positsioonide puudulikkust, samuti võitluse lõpetamist tavapäraste reeglite järgi, pööramata tähelepanu reaalsust üha enam muutvatele uutele ideedele.

Valmistudes edukalt võitlema juba etteaimatavas lahingus, tunti vajadust mitte ainult parandada minevikus tehtud vigu, vaid seista samuti vastu tulevastele poliitilistele probleemidele ilma eelarvamuste ega parteimüütideta.

Neist mõtetest kasvas välja uus teooria, mille kohaselt seisneb meie ühiskonna põhiline vastuolo – põhjustades erinevaid kriise, sõdu, vaesust ja ülekohut – geograafiliselt, majanduslikult ja sõjaliselt iseseisvate suveräänsete riikide olemasolus. Viimased on arvamusel, et teised riigid on nende alatised vastased ja võimalikud vaenlased, elades pidevas bellum omnium contra omnes seisundis. Põhjuseid, miks see idee – mis iseenesest ei olnud uus – tundus äärmiselt uudne, on mitmeid:

Esiteks, internatsionalistlikku lahendust – mis on olemas kõikide progressiivsete poliitiliste parteide programmis – käsitletakse kui vajalikku ja peaaegu automaatset tingimust partei eesmärkideni jõudmiseks. Demokraadid arvavad, et nende poolt soovitava režiimi taastamine viiks igas riigis turvaliselt ühise teadvuse tekkimiseni, ületades kultuurilised ja moraalsed piirid ning looks demokraatide arvates hädavajaliku eelduse selleks, et tekiks vaba rahvaste liit nii majanduslikul kui poliitilisel tasemel. Sotsialistid omalt poolt arvavad, et proletariaadi diktatuuri taastamine mõnedes riikides viiks iseenesest kollektiivse internationalistliku riigini.

Siiski näitab riigi ning sellega kaasnevate huvide moodne käsitlus selgelt seda, et isegi kui sarnased riigikorrad võivad kergendada sõprussuhteid ja

koostööd kahe riigi vahel, siis ei pruugi sellele tingimata järgneda ei koheselt ega järk-järgult ühise liidu loomine. See on nii vähemalt niikaua, kuni eksisteerivad ühised huvid, mis on suunatud piirisese kinnise liidu säilitamiseks. Kogemuse põhjal teame, et šovinism ja proteksionism võivad viia kergesti vastuoludeni ning kahe demokraatia vahelise konkurentsini. Samuti ei ole sugugi kindel, et rikas sotsialistlik riik nõustuks oma varasid jagama teise, palju vaesema sotsialistliku riigiga ainult sellepärast, et mõlemas riigis eksisteerib analoogne poliitiline režiim.

Poliitiliste ja majanduslike piiride kaotamine mingite riikide vahel ei tähenda tingimata seda, et riikides olevad poliitilised režiimid samaaegselt taastuks, vaid seda, et tegemist on omaette küsimusega, mille lahendamiseks on vajalikud asjakohased meetmed. Kindlasti ei saa olla sotsialist, olemata samal ajal ka internatsionalist, ent seda pigem ideoloogilistel kaalutlustel kui poliitilistel või majanduslikel põhjustel. Sotsialistide ülekaalust igas riigis eraldi ei pruugi veel välja areneda internatsionalistlik riik.

Föderalistlikku teesi ajendas rõhutama fakt, et olemasolevad poliitilised parteid – olles seotud võitlusi täis minevikuga iga rahvuse keskel – on traditsiooniliselt harjunud probleeme lahendada rahvusriigi tasandil, nimetades rahvusvahelisi probleeme „välispoliitilisteks“, mida peab lahendama diplomaatia ning valitsusvaheliste lepingute abil. Selline käitumine on osaliselt põhjus ja osaliselt ka tagajärg kõigele eelmainitule: kui mõne riigi valitsuses on „hobused juba vankri ette rakendatud“, toimivad lepingud ja ühendused teiste riikidega justkui iseenesest, ilma, et peaks tegema erilisi poliitilisi jõupingutusi.

Järgnevate tekstide autorid olid siiski veendunud, et see, kes soovib internatsionalistliku korra probleemi püstitada kui kaasaja kesksel probleemi – käsitledes selle lahendust kui kõikide institutsionaalsete, majanduslike ja sotsiaalsete probleemide lahendust – peab arvesse võtma kindlasti kõiki küsimusi, mis puudutavad poliitilisi sisekonflikte ja iga partei käitumist, kaasa arvatud igapäevase võitluse taktikat ja strateegiat. Kõiki probleeme – alates põhiseaduslikest vabadustest klassivõitlusteni, planeerimisest võimuvõtmiseni ning selle kasutamiseni – näeb teisest perspektiivist, kui lähtuda eeldusest, et esimene eesmärk on luua ühine kord rahvusvahelisel tasemel. Samasugune poliitiline käitumine – toetumine ühele või teisele jõule, ühe või teise otsuse rõhutamine – toob välja väga erinevaid aspekte, olenevalt sellest, kas põhieesmärgiks võetakse võimuvõtmine ja kindlate reformide teostamine igas riigis või peetakse olulisemaks majanduslike, poliitiliste ja moraalsete eelduste loomist, taastamaks föderaalne kord, mis hõlmaks tervet kontinenti.

Vaba ja ühendatud Euroopa nimel. Ventotene manifest

Altiero Spinelli - Ernesto Rossi

I. Moodsa tsivilisatsiooni kriis

Moodne tsivilisatsioon on oma aluseks seadnud vabaduse põhimõtte, mille järgi inimene ei pea olema vaid teiste tööriist, vaid oma iseseisva elu keskpunkt. Selle põhimõtte järgi ehitati üles hiiglaslik ajalooline protsess kõigis neis sotsiaalse elu valdkondades, mis sellest seni lugu ei pidanud.

Kinnitati kõikide rahvaste võrdsed õigused moodustamaks iseseisevaid riike. Iga rahvas oma etniliste, geograafiliste, lingvistiliste ja ajalooliste tunnustega pidi endale looma riikliku korra vastavalt oma poliitilistele põhimõtetele nii, et see rahuldaks parimal võimalikul viisil tema vajadusi kõigist välistest sekkumistest hoolimata. Rahvusliku iseseisvuse ideoloogia on olnud võimas edu võti. See on võimaldanud üle saada äpardunud kitsarinnalisusest ning astuda solidaarsemalt välismaalastest vallutajate vastu välja; see on ka kõrvaldanud paljusid takistusi, mis raskendasid inimeste ja kaupade vaba liikumist; võimaldanud institutsioonide ja asutuste laiendamist igas riigis rikkama elanikkonna juurest vaesemate elanike poole. Siiski kasvas just sellest ideoloogiast välja kapitalistliku imperialismi idee, mida meie põlvkond on näinud kasvamas hiiglaslike mõõtmeteni kuni totalitaarsete riikide tekkimiseni ja maailmasõdade toimumiseni.

Nüüd ei käsitleta rahvust enam kui ajaloolist produkti, mis tekib inimeste koos elamise tagajärjel pika aja vältel, mille jooksul nad on jõudnud ühiste eesmärkide ja traditsioonide tekkimiseni ning leidnud oma riigi loomise kaudu kõige tõhusama vormi kollektiivse elu organiseerimiseks inimühiskonna raames. See on muutunud, vastupidi, jumalikuks isikuks, organismiks, mis peab mõtlema ainult oma eksistentsile ning oma käitumisele, võtmata arvesse kahjut, mida ta võib põhjustada ülejäänutele. Rahvusriikide absoluutne

suveräänsus eeldab iga rahvusriigi soovi domineerida ning käsitleb „elukeskonnana“ järjest suuremaid alasid, võimaldades liikuda vabalt ning kindlustada eluks vajalikud vahendid kellestki sõltumata. Seda soovi võib teostada ainult kõige tugevam riik hegemoonia kaudu teiste üle.

Selle tagajärjel on Riik kui kodanike vabaduste kandja muutunud end teenivate alamate peremeheks, püüdes viimastest saada maksimaalset kasu. Kaasa arvatud rahuajal – mida peetakse järgmiseid sõdu ettevalmistavateks pausiks – domineerivad siiski paljudes riikides rohkem militaarsed kui tsiviileesmärgid, mis teeb omakorda iga kord järjest raskemaks vabade poliitiliste sektorite toimimise: kool, teadus, tootmine ja ametiasutused hakkavad samuti teenima sõjalisi eesmärke; emasid käsitletakse sõdurite tootjatena ning selle tulemusena autasustatakse neid samade kriteeriumite järgi kui tõuloomi turul; lapsi õpetatakse juba maast madalast relva kandma ning välismaalasi vihkama; individuaalne vabadus kahandatakse nullini seni, kuni kõik on militariseeritud, kusjuures pidevalt pakutakse sõjaväelist abi juurde; sõdade kordumine kohustab pere, töö ja eraomandi maha jätma ning pühendama elu eesmärkidele, mille tegelikku väärtust ei tea keegi; väheste päevade jooksul hävitatakse ühise heaolu jaoks kümnete aastatega saavutatu.

Totalitaarsed riigid on need, kes on saavutanud kõikide jõudude ühtsuse kõige tõhusamal viisil, kasutades maksimaalselt oma keskendusvõimet ja võimu ning näidates, et just need ongi tänapäeval rahvusvahelises plaanis kõige sobivamad vahendid. Piisab sellest, et üks rahvus teeb sammu totalitaarsuse poole, kui teisedki järgivad tema näidet, et ellu jääda.

Kinnitati kõikide kodanike võrdõiguslikkus Riikliku tahte loomise eesmärgil. See pidi olema kõikides sotsiaalsetes kategooriates vabalt väljendatud erinevate ja muutlike ideoloogiliste ja majanduslike nõudmiste sünteesi tulemus. Selline poliitiline organisatsioon võimaldas parandada või vähemalt vähendada eelmiste poliitiliste režiimide ebaõigluse jäänukeid. Siiski, sõna- ja ühinemisvabadus ning hääleõiguse laiendamine tegid vanade privileegide kaitsmise järjest raskemaks, hoides alles vaid esindusliku süsteemi.

Vähehaaval õppisid puudust kannatavad inimesed mainitud vahendeid kasutama, et saavutada samu õigusi, mis olid jõukamatel. Sotsiaalmaksud perekondlikelt tuludelt ja pärandustelt, progressiivne tulumaks suurematelt varandustelt, tulumaksuvaba miinimumi ja esmaste hüvede suurendamine, tasuta riiklik haridus, sotsiaalsete teenuste tasu kõrgendamine, põllumajandusreformid, tehaste kontroll – kõik see ohustas privileegieritud klasse, kes elasid aina kindlustatumalt.

Paremal järjel olevad ühiskonnaklassid, kes olid aktsepteerinud poliitilise võrdõiguslikkuse, ei saanud väita, nagu kasutaks vaesemad neid ära, et saada osa samadest hüvedest ja vabadusest. Pärast esimest maailmasõda, kui see oht

muutus reaalsemaks, oli loogiline, et rikkad plaksutasid käsi ja toetasid diktatuuride taastamist, võttes vastastelt seaduslikud relvad käest.

Teisest küljest, suurte tööstuslike komplekside, pankade ja sündikaatide teke, mis ühendasid ühe juhatuse alla terveid töötajate hulki; sündikaadid ja kompleksid, mis avaldasid valitsusele survet, et poliitika vastaks paremini nende huvidele, ähvardades muuta Riigi väikesteks omavahel sõdivateks majanduslikeks gruppideks; demokraatlik-liberaalsed üksused muutusid nimetatud gruppide ühiseks vahendiks, kaotasid niiviisi järk-järgult oma prestiiži ning hakkas levima veendumus, et ainult totalitaarne Riik, kaotades rahva vabaduse, on suuteline teatud määral lahendada konflikte, milleks poliitilised institutsioonid võimelised ei olnud.

Seega, totalitaarsed režiimid kindlustasid oma positsioone erinevates sotsiaalsete kategooriates, saavutades järjest püstitatud eesmärged, kontrollides kõikide kodanike elu ning kõrvaldades vägivaldselt kõik dissidendid, sealhulgas ka seadusliku võimaluse olukorda hiljem parandada. Sel viisil tugevdus ühe täiesti parasiitse sotsiaalse klassi positsioon, koosnedes maaomanikest, mõisnikest ning rantjeedest, kes andsid ühiskonda oma panuse ainult tänu dividendidele; mõningatest monopoli omavatest ühiskonnaklassidest ning tarbijaid koormavatest suurfirmadest, kes muutsid väikesäätja raha olematuks; rikkast koorekihist, kes eesriide taga poliitikute nõõre tõmbasid, juhtides nii kogu riiklikku masinavärki ning saades sellest kasu ühiskondlike huvid eest. Niisiis jäävad endiselt alles hiiglaslikud varandused ning viletsust tundvad rahvamassid, jäädes täiesti kõrvale kõikidest moodsa ühiskonna hüvedest. Põhiliselt säilitatakse majanduslik kord, mille materiaalseid reserve ja tööjõudu – mida pidi kasutatama inimenergia põhivajaduste jaoks – suunatakse rahuldama hoopiski nende primaarseid soovet, kes on võimelised maksma kõrget hinda majandusliku režiimi eest, kus parandusõiguse kaudu jääb rahaline võim alati sama ühiskonnaklassi kätte ning muutub privileegiks, mis ei vasta osutatud sotsiaalsete teenuste reaalsele väärtusele. Samal ajal jäävad töölisklassi võimalused niivõrd piiratuks, et äraelamiseks on nad sunnitud vastu võtma ükskõik millise tööpakkumise, lastes end ekspluateerida.

Selleks, et töölisklasse endiselt ohjes hoida, on muutunud ka ametiühingute iseloom: need ei ole enam vabad võitlevad organisatsioonid, mida juhtisid usaldusväärsed isikud, vaid hoopis politseilikku järelvalvet teostavad organid, mida juhivad töötajad, keda valib juhatusse vastav ainult selleks kokku kutsutud nõukogu. Kui sellist režiimi peaks kunagi muudetama, on selle algatajaks alati militaristid, kes teevad koostööd privilegeeritud klasside tagurlike vandenõudega selleks, et taastada ja tugevdada totalitaarseid riike.

Autoritaarse dogmatismi vastu on alati võidelnud kriitiline vaim. Kõik otsused, mis vastu võeti, pidid olema kas äärmiselt ratsionaalsed või ei tulnud üldse kõne alla. Sellisest käitumisest on olnud ajendatud meie ühiskonna kõige suuremad vallutused kõigis valdkondades. Ent see vaimne vabadus ei ole vastu pannud kriisile, mis viis totalitaarsete riikide tekkimiseni. Uued dogmad, mida peab kas usu tõttu või lihtsalt silmakirjalikult aktsepteerima, koguvad võimu igasugustes teadusvaldkondades.

Isegi, kui keegi ei tea, mis on rass ning isegi kui kõige elementaarsemad ajaloolised mõisted näitavad selle mõiste absurdsust, nõutakse füsioloogidelt, et nad usuks, tõestaks ja veenaks ka teisi selles, et kuulutakse väljavalitud rassi hulka ainult sellepärast, et imperialism vajab seda müüti masside seas viha ja ülbuse õhutamiseks. Selleks, et tutvustada diktaatorlikku poliitikat, peab majandusteaduse kõige levinumaid põhimõtteid põlualusteks ning tasakaalustatud kaubavahetust ja teisi vananenud merkantilismi väljundeid meie aegade kõige suuremateks leiutisteks pidama. Kogu maailma majanduse omavahelise sõltuvuse tõttu on kõikide rahvaste elukoht – kes vähegi tahavad ellu jääda ning kaasaegse tsivilisatsiooni nõuetele vastata – kogu maakera; selle asemel aga on välja mõeldud pseudoteadus nimega geopoliitika, mis soovib tõestada elukeskkondade järjekindlust, õigustades oma teooria abil imperialistlikku võimuiha.

Vastavalt sellele, millest huvitub valitsev klass, võltsitakse ka ajaloolisi fakte. Raamatukogud ja raamatupoed puhastatakse teostest, mida ei peeta poliitiliselt korrektseteks. Pimeduse vood ähvardavad taas inimvaimu lüüa. Samuti jälitatakse vabaduse ja võrdsuse sotsiaalset eetikat. Inimesi ei peeta enam vabadeks kodanikeks, kes toetuvad Riigile, et saavutada oma ühiseid eesmärgi. Nad on Riigi teenijad ning Riik otsustab, millised peavad olema nende hüved; nende soov, kes on võimul, saab kogu Riigi sooviks. Inimesed ei ole enam õiguse subjektid, vaid, olles hierarhiliselt seotud, peavad nad alistuma vastu vaidlemata neid valitsevatele võimudele, mille eesotsas on tingimata jumalaga võrreldav valitseja. Klassiühiskond sünnib jällegi omaenese tuhast.

See totalitaarne ja tagurlik ühiskond leidis pärast mitmetes maades võidukalt läbi löömist lõpuks natsistlikul Saksamaal võimaluse, mis hiljem näitas tema võimet jõuda kõige äärmuslikumate tagajärgedeni. Pärast põhjalikku ettevalmistust, süvendades julgelt ja süümepeinadeta rivaalitsemist, egoismi, rumalust ning tõmmates endaga kaasa ka teisi Euroopa riike – nende seas esimesena Itaalia – ja võttes liitlaseks ka Jaapani, kes jätkas Aasias sarnaste eesmärkidega, alustas ta kõikide üle domineerimist. Tema võit tähendaks totalitaarse süsteemi lõplikku kinnistumist kogu maailmas. Kõik tema

omadused muutuksid veelgi tugevamateks ning progressiivsed jõud peaksid leppima pikka aega vaid opositsiooni rolliga.

Saksa sõjaväe traditsiooniline ülbus ja järeleandmatus peaks meile juba andma ettekujutuse sellest, milline oleks tema käitumine pärast sõjalist võitu. Võiduröömsad sakslased võivad olla isegi mingil määral armulikud teiste Euroopa rahvaste suhtes, arvestades formaalselt nende maavaldusi ja poliitilisi institutsioone ning rahuldades sel viisil rumalat patriootlikkust, mis tunneb muret rohkem piiripostide värvide ja poliitikute rahvuse kui jõuvahekordade või riigiorganite järjepidevuse pärast. Siiski, ka varjatuna jääb reaalsus samaks: toimub järjekordne inimkonna lõhestumine spartalasteks ja helootideks.

Kompromiss kahe vastandliku poole vahel tähendaks samuti sammu totalitarismi poole, sest kõik riigid, kes Saksamaa ülemvõimust pääseksid, oleksid sunnitud oma poliitilisi mehhanisme järjekordseks sõjaks ette valmistama.

Ent kui hitlerlik Saksamaa on suutnud väiksemad riigid ükshaaval võita, on ta oma tegevusega kaasanud ka järjest suuremaid jõude. Suurbritannia võitlusvõime isegi kõige kriitilisematel hetkedel – isegi üksi vaenlase vastu jäädes – tingis selle, et sakslased pidid vastamisi seisma nõukogude vägedega ning Ameerikal oli aega alustada mobilisatsiooni oma piiramatutest tootlikest ressurssidest. Ja see võitlus Saksa imperialismi vastu on olnud otseselt seotud Hiina rahva võitlusega Jaapani imperialismi vastu.

Juba on üles rivistatud hiiglaslikud inimmassid ja varad võitluseks totalitarismi vastu; nende jõud on saavutanud oma maksimaalse võimsuse ja nüüdsest alates võib neid kasutada vaid vähehaaval. Vastased aga on juba langusperioodist üle saanud ja koguvad taas jõudu.

Liitlaste sõda tekitab iga päevaga juurde soovi vabaneda, seda samuti riikides, mis olid allutatud vägivallale ning kaotasid pärast saadud lööki täielikult tee lahendusteni; ka Teljeriikide rahva seas äratas see sarnase soovi, avastades, et nad on sattunud viletsusse ainult selleks, et oma riigipeade soove järgida.

See aeglane protsess – mille kaudu hiiglaslikud inimmassid lasid end passiivselt uue režiimi jaoks kujundada, kohandades end sellega ja aidates sel viisil kaasa viimase tugevdamisele – peatus ning alustas seejärel vastupidises suunas liikumist. Selles suures lainevoos, mis tasapisi tõuseb, leiame me kõiki edasiliikuvaid jõude, töölisklasside kõige helgemaid hulki, kes ei ole lasknud end võita ei hirmust ega tulutust soovist saada paremaid elutingimusi; intelligenti kõige vastutustundlikumaid esindajaid, solvatuna nende viletsast positsioonist; ettevõtjaid, kes tunnevad endas soovi võtta uusi initsiatiive, tahavad vabaneda bürokraatia tõketest ning segavatest võimudest; ning viimaks, kõiki neid, kes sünnipärasest eneseuhkusest ei suuda end alandada.

Kõigi nende jõudude kätte on täna usaldatud meie ühiskonna pääsemine.

II. Sõjajärgsed ülesanded. Euroopa ühtsus

Saksamaa kaotus ei saaks aga Euroopat meie ideaalse ühiskonnamudeli järgi automaatselt uuesti üles ehitada. Lühikese ja tugeva üldise kriisi ajal (riigid oleksid hingetud ja rahvahulgad ootaksid ärevalt uusi sõnumeid, muutudes uutes vormides sulavaks, hõõguvaks, nõretavaks massiks, kujundades end tõsimeelsete internatsionalistlike kavandite järgi ümber) prooviksid vanade natsionalistlike süsteemide ajal privilegeeritud ühiskonnakihid nüüd seda internatsionalistlikku lainet kas varjatult või vägivaldselt peatada ning taastada vanad riigiorganid. On võimalik, et Inglise võimujuhid, olles võib-olla kooskõlas Ameerika arvamusega, üritavad samas suunas teed rajada, taastamaks tasakaalustatud võimuga poliitika ilmselgelt enda impeeriumite huvides.

Konservatiivsed jõud, teisisõnu: rahvusriikide põhiorganite juhid, relvastatud vägede juhid, kuningriigi pooldajad (seal, kus veel kuningriike eksisteerib); monopolistaatust omavad kapitalistid, kes on oma kasud sidunud riiklike kasumitega; suurmaaomanikud ja kirikupead, kellele vaid stabiilselt konservatiivne riik saab parasiitseid sissetulekuid garanteerida; ning nende järel suur hulk inimesi, kes neist sõltuvad või siis on harjunud nende traditsioonilise võimuga; kõik need tagurlikud jõud, kes on juba hakanud tundma, et maja seinad hakkavad kokku varisema ning püüavad end päästa. Varing võtaks neilt äkitselt ära kõik tagatised, millest nad seni osa on saanud ning jätaks nad progressiivsete jõudude kätte.

REVOLUTSIOONILINE OLUKORD: VANAD JA UUED VOOLUD

Totalitaarsete režiimide läbikukkumine tähendab kõigile rahvastele sentimentaalses mõttes „vabaduse“ saabumist, kaovad ära kõik piirangud ning koheselt hakkavad valitsema laialdane sõnaja ühinemisvabadus. Sellest saab demokraatiliste suundumuste triumf. Viimastel on palju erinevaid nüansse, mis ulatuvad väga konservatiivsest liberalismist sotsialismi ja anarhiani. Nad usuvad sündmuste ja institutsioonide „spontaansesse isetootmisesse“, altpoolt tulevate soovide absoluutsesse headusesse. Nad ei taha sekkuda ei „ajalukku“, „rahvasse“, „proletariaati“ ega ka sellesse, kuidas nad oma Jumalat nimetavad. Nad soovivad diktatuuride lõppu ning arvavad, et see ongi rahva seadusliku enesemääramisõiguse taastamine, nende unistuste tipuks on põhiseaduslik assamblee, mida valitakse enamushältega ning arvestades piinliku täpsusega iga valija õigusi; see assamblee otsustaks ka põhiseaduse vastuvõtmise. Kui

rahvas ei ole piisavalt küps, valitakse halb põhiseadus; seda aga saab parandada vaid pideva veenmistöö abil.

Demokraadid ei väldi üldiselt vägivalda; siiski soostuvad nad seda kasutama vaid siis, kui enamik on veendunud selle hädavajalikkuses, teisisõnu, kui on tegemist vaid tühise täpiga „i“ peal; sel põhjusel on nad tõhusad juhid vaid tavapärasel rahuperioodidel, kui nende rahvas on veendunud põhiinstitutsioonide headuses ning selles, et viimaseid on vajalik muuta vaid mõnes teisejärgulises aspektis. Revolutsiooniperioodidel, kui institutsioone ei pea enam ainult haldama, vaid looma, variseb demokraatia praktika kokku. Kõige eredamad näited sellest on demokraadid Vene, Saksa ja Hispaania revolutsioonides. Olukordades, kus vana riigiparaat on koos oma seaduste ning administratsiooniga läbi kukkunud, tõusevad kohe esile vanale korrale kas sarnased või seda kritiseerivad assambleed ja rahvaesindused, mille raames võtavad sõna kõik progressiivsed sotsialistlikud jõud. Rahval on loomulikult mõned põhivajadused, ent ta ei ole veel oma soovides kuigi kindel.

Tema kõrvades kõlab tuhat kella. Miljonite peadega ei suuda ta alati orienteeruda ning tema hinges toimub pidev sisemine võitlus.

Siis, kui on tarvis teha suuri otsuseid, tunnevad demokraadid end ebakindlalt, kuna neil ei ole enam endist rahvapoolset toetust – alles on vaid pidev kirgede torm. Nad arvavad, et nende kohuseks on see toetus taas saavutada ning esitlevad end uuenduslike oraatoritena, kuigi tegelikkuses on vaja hoopis selge sihiga riigipeasid. Nii kaotavad nad uue režiimi kinnistamiseks soodsaid juhuseid, püüdes otsekohe saada tööle organeid, mis nõuavad pikka ettevalmistusaega ning mille tulemusena on nad tõhusad vaid suhteliselt rahulikel perioodidel; nad kingivad oma vastastele aega juurde, mida viimased kättemaksuks hiljem ära kasutavad; nad ei esinda enam tuhandeid tendentse ega uuenduslikke soove, vaid segaseid meeleolusid, mis üksteist halvates valmistavad ette tagurluseks sobivat pinnast. Demokraatliku poliitika metodoloogia muutub seega revolutsioonilise kriisi surnud punktiks.

Samal ajal kui demokraadid oma kasutute vabadust töötavate vestlustega oma algset populaarsust kaotavad – ning kuna tõsiseltvõetavat poliitilist ja sotsiaalset revolutsiooni ei toimu – oleks kindlasti võimalik taastada tööliste poliitilised institutsioonid ja algaks uuesti võitlus vanu ühiskonnaklasse vastandavate skeemide järgi.

Põhimõte, mille järgi klassidevaheline võitlus on võti kõikide poliitiliste probleemide lahendamiseks, on loonud põhinormid spetsiaalselt tööliste ja vabrikute jaoks ning aidanud poliitikale sisu juurde anda, samas kui põhiinstitutsioonid on endiselt küsimuse alla jäänud. Juhul, kui on vajalik terve ühiskond ümber kujundada, saab samast põhimõttest hoopis tööliste isoleerimisvahend ning sellest tulenevalt oskavad tööliselised – keda on haritud

klassiühiskonna vaimus – näha vaid enda klassi või kategooriaga seotud hüve, sidumata neid teiste ühiskonnaklasside huvidega; teisel juhul unistavad nad ühepoolsest sõjaväelisest diktatuurist ja utoopilisest kollektivistisatsioonist, mida propaganda reklaamib kui universaalset ravimit. Sel poliitikal ei õnnestu olla aktsepteeritud mitte ühegi teise sotsiaalse organismi poolt ning seega langevad kõik teised progressiivsed jõud tagurlike käte vahele, kes kasutab olukorda osavalt ära proletariaadi liikumise hävitamiseks.

Erinevate töölisliikumiste seas – kes järgivad klassiühiskonna poliitikat ja kollektivistlikku ideaali – on kommunistidel olnud raske koguda piisavalt jõude ning sellest tulenevalt on neil erinevalt kõikidest teistest rahvaparteidest väga range distsipliiniga liikumine, millest võtab eeskuju ka Vene müüt, korraldades tööliste elu ilma neile tähelepanu pööramata ning kasutades neid vaid kõige lihtsamate tööde jaoks.

Sellise käitumisviisi tõttu on kommunistid revolutsiooniliste kriiside ajal palju tõhusamad kui demokraadid; ent tööliste ning teiste revolutsiooniliste jõudude vahel suurt vahet tehes – kinnitades kõikidele, et nende „tõeline“ revolutsioon on veel tulemas – moodustavad nad otsustavatel hetkedel sektilaadse elemendi, mis nõrgestab tegelikult ühendust tervikuna. Pealegi ei võimalda nende täielik sõltuvus Vene riigist (kes neid korduvalt oma huvide tarvis ära on kasutanud) luua ühtki kestmamat poliitikat. Neil on alati vaja peita end mõne Károly, Blum'i või Negrin'i taha, et hiljem laostuda koos kõigi demokraatidest fantoomidega; seda enam, et on väga keeruline saavutada võimu vaid strateegiliste trikkide abil – vaja on vastata organiseeritult ja elujõuliselt kõigile kaasaegse ühiskonna nõudmistele.

Kui tulevikus muutuks sama võitlus vaid riigisiseseks fenomeniks, oleks väga raske vanu vastuolusid vältida. Rahvusriigid on oma majanduslikud eesmärgid niivõrd tugevalt ära defineerinud, et keskseks küsimuseks saaks peagi see, millised majanduslikud huvid – teisisõnu, milline sotsiaalne klass – peaks omama võtit võimu juurde. Progressiivsed jõud laguneks peagi majanduslike kategooriate ja ühiskonnaklasside vahelise pideva tüli tõttu. Ilmselt saaksid olukorrast kõige rohkem kasu tagurlikud jõud.

Tõeline revolutsiooniline liikumine peaks saama alguse nende hulgast, kes on osanud vanu poliitilisi seisukohti kritiseerida; see peaks oskama koostööd teha ka demokraatidega, kommunistidega ning üldisemas mõttes kõigi nendega, kes totalitarismi vastu töötavad, laskmata end samas mõjutada ühegi demokraatilise partei konkreetsest poliitikast.

Tagurlike jõudude käsutuses on juhiharidusega ning väga osavad inimesed, kes on võimelised väsimatult oma privileegide säilitamise eest võitlema. Kui saabub otsustav moment, oskavad nad end varjata, nimetades end vabaduse, rahu ja kõikide – ka vaesemate ühiskonnaklasside – austajateks.

Minevik on meile näidanud, kuidas nad end rahvaliidumiste taha haakinud on ning kuidas nad viimased hiljem halvavad, oma teelt kõrvale juhvavad, muutes nad täiesti vastupidiseks sellele, mis nad algselt olid. Ilma vähima kahtluseta on tegemist kõige ohtlikuma jõuga, millele tuleb kindlameelselt vastu seista.

Tagurlike jõudude keskseks argmendiks on rahvusriigi taastamine. Sel viisil suudavad nad inimestes äratada rahvusliku tunde, mis on poliitiliste liikumiste poolt kõige haavatavam, ent ka kõige kergemalt ära kasutatav tagurlike eesmärkide saavutamiseks: patriotism. Sel viisil saavad nad ka oma vastaste ideid kõige lihtsamalt „ähmastada“, seda enam, et rahvamasside jaoks on ainuke poliitiline kogemus toimunud rahvusriigi kontekstis – nii on viimaseid ning nende kõige pimedamaid juhte väga lihtne veenda kõiges selles, mis puudutab riikide ülesehitamist ja taastamist peale tormi.

Kui see eesmärk oleks täidetud, oleks tagurlike võit kindel. Sellised riigid võivad olla väliselt täiesti demokraatlikud ja sotsialistlikud; niisiis on ainult aja küsimus, et võim jõuaks uuesti tagurlike jõudude kätte. Uuesti tõuseks esile rahvuslikud tunded ning iga Riik leiaks rahulolu enda nõudmistele täitmisel relvastatud jõudude abil. Põhiülesandeks oleks muuta varem või hiljem inimesed sõjaväeks. Kindralid hakkaksid uuesti käsutama, monopolistid saaksid uuesti oma võimu kätte, bürokraatiline korpus muutuks hiiglaslikuks ja piiskopid haaraksid taas rahva ohjad enda kätte. Kõik algsed saavutused jõuaksid uuesti nullpunkti, sest riiki oleks taas vaja sõjaks ette valmistada.

Esimene probleem, mis tuleks lahendada – ning kui seda ei saa lahendada ükski teine jõud – on vaid väline probleem, täpsemalt Euroopa lõplik jagamine suveräänseteks rahvusriikideks. Suurema osa riikide hävinemine Saksamaa teerulli all on Euroopa rahvaid juba ühendanud: kõik peavad kas koos hitlerliku režiimi alla minema või vastupidi – kui viimane langeb – sisenema revolutsioonilisse kriisi, mis ei võimalda neil tugevaid riiklikke struktuure üles ehitada. Täna on föderaalne Euroopa ümberkorraldamise idee palju vastuvõetavam kui minevikus. Viimaste kümnete aastate raske kogemus on avanud ka nende silmad, kes näha ei tahtnud ning olukord soosib igati meie ideaali.

Kõik mõistlikud inimesed tunnistavad täna, et militaristliku Saksamaaga kõrvuti eksisteerivate Euroopa iseseisvate riikide olukorda ei saa tasakaalus hoida analoogselt teiste riikidega ning et samuti ei saa killustada Saksamaad ja teda võidetuna alla suruda. Kogemus näitab, et mitte ükski Euroopa riik ei saa jääda kõrvale, kui teised omavahel tulitsevad ning et neutraalsust kinnitavad deklaratsioonid ja null-agressiivsuse aktid on täiesti kasutud. Juba küllalt on nähtud, kui kasutud ja isegi ohtlikud on organisatsioonid nagu Rahvaste Ühendus, mis püüavad tagada rahvusvaheliste seaduste täitmist ilma sõjaväelise toetuseta ning arvestades samas kõikide liikmesriikide absoluutset

suveräänsust. Mittesekumise põhimõte on alati olnud absurdne – selle järgi peaks iga rahvas omama vabadust valida selline despootlik valitsus, nagu ta parasjagu soovib, justkui ei peaks iga riigi põhiseadus olema kooskõlas ka kõikide teiste liikmesriikidega. Samuti on esile tõusnud mitmeid lahendamatu probleeme, mis mürgitavad kogu kontinendi elu – mitme rahvusega piirkondadesse piiride kehtestamine, vähemusküsimused, sisemaal asuvate riikide väljapääs merele, Balkani küsimus, Iiri küsimus jne. – need probleemid saaksid lihtsama lahenduse Euroopa Föderatsioonis. Lahenduse sai kunagi ka suure ühendusega liituvate väikeriikide probleem: kibedusest üle saades muudeti probleemid erinevate provintsidevahelisteks suheteks.

Teisest küljest, inglastele „täielikku isolatsiooni“ töötava võitmatu staatuse lõpp, sõjaväe ja Prantsusmaa lagunemine pärast esimest tõsist kokkupõrget Saksamaaga (tulemus, mis loodetavasti vähendas Gallia šovinistlikku käitumist ja üleolevat suhtumist) ning eriti olukorra tõsiduse teadvustamine – kõik need elemendid soodustavad föderaalset režiimi moodustamist, lõpetamaks praeguse anarhia. Faktid, et Inglismaa on nüüdseks aktsepteerinud India iseseisvuse alguse ning et Prantsusmaa kaotas osaliselt – oma läbikukkumist tunnistades – kogu oma impeeriumi, muudavad samuti lihtsamaks ühise nõu leidmise, loomaks Euroopa ühise kokkuleppe koloniaalvalduste suhtes.

Kõigele sellele peab lisama mõnede põhiliste dünastiate kadumise ja olemasolevate alustalade nõrkuse. Peab arvesse võtma seda, et dünastiad – kelle jaoks riigid olid vaid endiste rantjeede territooriumid – kujutasid endast koos võimsate huvidega, mida nad toetasid, tõsist takistust ratsionaalsele Euroopa Ühendriikide organisatsioonile, mis omakorda võib toetuda vaid kõikide liikmesriikide vabariiklikele põhiseadustele. Juhul, kui nad hõlmavad – ületades Vana Maa maailma piiri – üldise visioonina kõiki inimkonda moodustavaid rahvaid, tuleb tunnistada, et Föderaalne Euroopa on ainuke garantii, mis võimaldab luua rahumeelseid suhteid Ameerika ja Aasia riikidega, lootes kunagi hiljem saavutada kogu maakera poliitilist ühtsust.

Progressiivseid ja tagurlikke parteisid eraldav joon ei ole enam formaalne ega näita demokraatia kõrgemat või madalamat taset ega sotsialistide osakaalu arvu: see on hoopis uus piir, mis eraldab need, kelle lõppeesmärgiks on vanade traditsioonide võit – teisisõnu, rahvusliku poliitilise võimu kehtestamine – ning kes lihtsustavad seega (ka ise seda teadmata) vanu kirgi kütvaid tagurlikke mänge ning iidsete absurdsuste taas esilekerkimist, nendest, kes näevad oma põhiülesandena internatsionalistliku ja tugeva riigi loomist, suunates sellesse samuti rahvuslikud jõud. Isegi allutatud kujul kasutatakse neid esmase vahendina rahvusvahelise ühtsuse saavutamiseks.

Propaganda ja tegevuse abil, püüdes kõigest hingest luua seoseid ja kokkuleppeid erinevates riikides tekkivate liikumiste vahel, on vaja koheselt

luua sellise liikumise alused, mis oleks võimeline koondama kõiki jõude. On vaja, et sünniks uus organism, mis oleks suurim ja uuenduslikum Euroopas; mis aitaks rajada föderaalset ja stabiilset Euroopat ühtse relvastatud sõjaväega riiklike vägede asemel; mis hävitaks süümepeinadeta totalitaarsete riikide selgrooks olevad majanduslikud monopolid; mis omaks piisavalt vahendeid selleks, et föderaalised riigid oleksid võimelised ise oma otsuseid vastu võtma, et kõigile riikidele jääks piisavalt autonoomiat tõhusa poliitika korraldamiseks vastavalt iga rahvuse eripäradele.

Kui põhilistes Euroopa riikides on piisavalt inimesi, kes sellest kõigest aru saavad, ei ole võit kaugel, sest nii füüsiline kui vaimne seisund on selleks juba valmis. Nende vastasteks on viimase kahekümne aasta jooksul diskvalifitseerunud parteid ja tendentsid. Käes on uute tegude ja uute inimeste aeg: LIIKUMINE VABA JA ÜHTSE EUROOPA NIMEL.

III. Sõjajärgsed ülesanded. Ühiskonna reformid.

Vaba ja ühtne Euroopa on vajalik kaasaegse ühiskonna tugevdamiseks ja totalitarismi peatamiseks. Viimase lõppemine võimaldaks koheselt käivitada ajaloolise protsessi ebaõigluse ja sotsiaalsete privileegide vastu. Kõik vanad ja konservatiivsed institutsioonid, mis protsessi takistaksid, on juba hävinenud või hävinemas ning seda kriisi peaks julgelt ja otsustavalt ära kasutama.

Euroopa revolutsioon – selleks, et see meie soovidele vastaks – peaks olema sotsialistlik, teisisõnu, peaks soodustama tööliste iseseisvust ning inimlikumaid elutingimusi. Siiski ei tohiks selleks kasutatav „kompas“ olla absoluutne: põhimõtteliselt peaks kaotama igasuguseks tootmiseks vajaliku eraomandi ning seda peaks aktsepteerima vaid hädavajalikus olukorras. Majanduse täielik riigistamine oli esimene utoopia, mille abil töölised uskusid vabastada end kapitalismi orjusest; siiski ei vii see unistuste täitumiseni, vaid sellise režiimi rajamiseni, kus kogu rahvas on sunnitud alluma majandust juhtiva piiratud bürokraatidest grupile.

Sotsialismi tegeliku aluse ning sellega kaasneva üldise kollektiviseerimise kohta on tehtud liialt kiireid ja eksitavaid järeldusi, sest tegeliku printsiibi kohaselt ei tohiks majanduslikud jõud domineerida mitte inimesi – vaid vastupidi – inimesed peaksid ise suunama majandust endale kõige mõistlikumal viisil. Samamoodi peaksid nad käituma ka loodusjõududega, et rahvamassid ei muutuks viimaste ohvriks. Individuaalsest huvist tulenevad hiiglaslikud jõud ei peaks langema taas rutiini lõksu ning leidma end lahenduseta olukorrast, püüdes tekitada initsiatiivi palgakõrgenduste ja muu sarnase kaudu; vastupidi, neid jõude peaks stimuleerima ja laiendama, et pakkuda paremaid töö- ja palgavõimalusi kõigile, suunates jõukanalid kogu ühiskonna jaoks soodsate eesmärkide poole.

Eraomandi peab ära kaotama, piirama, korrigeerima või suurendama vastavalt konkreetsele olukorrale. See suund kuulub militarismist ja rahvuslikust bürokraatiast vabanenud majandusliku Euroopa kujundamise protsessi juurde. Irratsionaalsete otsuste asemele peavad tulema ratsionaalsed otsused, seda ka tööliste teadvuses. Selleks, et programmi sisust paremini aru saada, rõhutades iga selle elemendi sobivust ja kasutusviisi – mida peaks omakorda alati seostama Euroopa hädavajaliku eelarvega – tuleks välja tuua järgmised punktid:

Enam ei saa jätta erasektori kätte firmasid, mille äritegevus on täiesti monopoolne ning mis sellest tulenevalt omavad võimalust teenida tarbijate pealt väga suuri kasumeid; sellesse kategooriasse kuuluvad elektriga tegelevad ettevõtted, need, mida tahetakse hoida sellises positsioonis ühiste huvide pärast, mis vajavad toimimiseks proteksionismi, toetusi, soodsat seadusandlust jne (ehedaks näiteks on siinkohal metallurgitööstused Itaalias); samuti puudutab see firmasid, mis võivad pelgalt tänu oma kapitali ja tööliste arvu suurusele või sektori tähtsusele teha kaastööd valitsusega, surudes neile peale endale soodsat poliitikat (näiteks kaevandused, suured pangad, infrastruktuurid). See on sektor, kus peab kindlasti tegema suuri riigistamisi, ilma mingite mööndusteta omandatud õiguste suhtes.

Omadused, mis iseloomustasid kunagi omandiõigust ja pärimisõigust, on teinud võimalikuks selle, et kõik rikkused kogunesid mõnedesse privilegeeritud kättesse – neid oleks nüüd revolutsiooni käigus sobilik võrdselt laiali jagada, kõrvaldamaks parasiitsed klassid ja andmaks tööliste vajalikud tootmisvahendid, muutes nende majanduslikke tingimusi ning aidates neil saavutada iseseisvat elu. Mõelgem, niisiis, põllumajandusreformile, mille kaudu haritaks maad ja mille abil omanike arv kasvaks jõudsalt, ning tööstusreformile, mis laiendaks tööliste omandiõigust mitte riigi valduses olevate sektoriteni kooperatiivse juhtimise ja aktsiate kaudu jne.

Noori peab aitama olemasolevate vahenditega, vähendamaks suuri klassierinevusi võitluses elu nimel. Riiklik koolisüsteem peaks võimaldama selle, et kõige andekamad – ja mitte vaid kõige rikkamad – õpilased saaksid omandada kõrghariduse ning et haridust saaks omandada kõigil erinevatel erialadel, valmistamaks noori ette erinevateks ametiteks, vabadeks ning teaduslikeks tegevusaladeks vastavalt tööturu nõudmistele nii, et keskmised palgad oleksid võimalikult võrdsed kõigis kategooriates vastavalt individuaalsele võimekusele, ükskõik, kui suured vahed sektorisisestel palkades eksisteerivad.

Esmasteks vajadusteks massiivselt toodetud hüvede peaaegu piiramatu võimsus võimaldab moodsa tehnika abil tagada peaaegu kõigile suhteliselt madala hinnaga toidu, peavarju ja riietuse – teisisõnu, inimväärikuseks

vajalikud minimaalsed mugavused. Inimeste solidaarsus nende suhtes, kes võitlevad elu ja surma nimel, ei peaks alati väljenduma heategevuses – see on alati alandav ning toodab samasugust halba, mille tulemusi ta parandada soovib – vaid pakkuma tingimusetä tagatise kõigile, nii nendele, kellel on võimalik töötada kui ka neile, kellel see võimalik ei ole, selleks, et saada osa väarikast elust, taandamata motivatsiooni vaid tööle ja kokkuhoiule. Sel moel ei lange keegi viletsusse ega pea alla kirjutama ekspluateerivatele lepingutele.

Töölisklassi vabastamine võiks toimuda ainult juhul, kui eksisteerivad järgnevad tingimused: vältides monopoolsete sündikaatide majanduspoliitika domineerimist, mis reguleerivad suurkapitalide absoluutset üleolekut töökeskkonnas. Töölised peavad omandama taas vabaduse saada tagasi oma ühiskondlikud garantiid, et koos käsitleda tingimusi, mille kohaselt nad teenuseid jagada soovivad ning riik peaks tagama omaltpoolt juriidilised meetmed lepingute korrektseks täitmiseks; siiski peaks võitlema kõigi monopoolsete tendentside vastu nii kaua, kui kõik mainitud sotsiaalsed muutused toimunud on.

Need on vajalikud muutused, loomaks uuele korrale vastavalt sellest huvitatud kodanikevõrgustiku ning andmaks poliitikale suurema vabaduse ja sotsiaalse solidaarsuse. Nendel alustel saavad poliitilised vabadused lõpuks ometi endale konkreetse sisu, mis ei ole enam ainult formaalne, vaid eksisteerib kõikide jaoks: sel viisil oleks olemas juba piisav kodanike hulk, kellel oleks piisavalt teadmisi, et valitsevate organite üle pidevat ja tõhusalt kontrolli teostada.

Oleks pealiskaudne piiritleda end vaid põhiseaduslike institutsioonidega, sest olles ise võimetu nägema ette tingimusi, milles nad toimima peaksid, ei teeks me muud, kui kordaks seda, mida kõik juba niigi teavad nii esinduslike organite, seaduste loomise kui kohtunike iseseisvuse kohta; selle kohta, kuidas praegust olukorda peaks muutma, et oleks võimalik vastu võtta korrektseid seaduseid sõna- ja ühinemisvabaduse nimel, valgustamaks avalikku arvamust ja andmaks kõigile kodanikele võimaluse osaleda tõhusalt riigi tegevuses. On vaja vaid täpsustada kaks väikest küsimust, et ettepanekud selgineksid ning et nende tähtsusest meie maal veelgi enam aru saadaks: nendeks on riigi suhted kirikuga ning poliitilise esindatuse iseloom:

Kokkuleppe, mille kohaselt Vatikan on Itaalias seotud fašismiga, peaks eemaldama viivitamatult, kinnitamaks riigi täielikku ilmalikkust ning näidates ilma ühegi kahtluseta riigi tähtsust tsiviilküsimustes. Kõiki religioone peaks austama võrdsetel alustel: riik ei peaks tegema mingisuguseid kultuslikke eelistusi.

See kaardimajake, mille fašism oma korraga ehitas, laguneb koost koos kõigi teiste totalitaarse riigi osadega. On neid, kelle arvates võib neist rusudest

tekkida uuesti materjale uue põhiseadusliku korra jaoks. Meie seda ei usu. Totalitaarsetes riikides poliitiliselt töölisi kontrollivad korporatiivsed kojad on täielik narrus. Isegi kui viimased oleksid erinevate poolte ausad esindused, ei oleks nad kunagi pädevad, lahendamaks üldpoliitilisi küsimusi ning majanduslike teemade puhul muutuksid nad kõige võimsamate sündikaatide allorganisatsioonideks. Sündikaatidele vastavad küll laialdased koostööfunktsioonid riigiorganitega – mis vastutavad neid otseselt puudutavate probleemide lahendamise eest – ent neid ei tohiks mingil juhul usaldada seadusandlike funktsioonide puhul, seda enam, et sellisel juhul oleks tulemuseks täielik majanduse feudaalanarhia, mis muutuks uuendatud poliitiliseks despootluseks. Paljud neist, kes on lasknud end petta korporativismi müüdist, võivad ja peaksid suunduma uuenduste poole; nad peaksid siiski teadvustama oma eelneva otsuse absurdsust. Korporativism võib võtta kuju vaid totalitaarsetes riikides, et allutada töölisel ametnikele, kes kontrollivad viimsetki kui nende liigutust valitsuse huvides.

Revolutsiooniline partei ei saa otsustaval hetkel diletantlikult improviseerida, vaid peab end harima alates praegusest momendist vähemalt keskpoliitika tasandil, mis puudutab põhiraamistikke ja esimaseid määrusi.

Ta ei peaks esindama kuidagimoodi kokku pandud tendentsidest heterogeenset massi, teisisõnu, ta ei tohks oma antifašistliku mineviku pärast ja ainult totalitaarse režiimi langust oodates laskma endal killustuda ka siis, kui eesmärk on juba saavutatud. Revolutsiooniline partei teab täpselt, et alles siis algaks tema tegelik ülesanne ja seega peab ta koosnema inimestest, kes on põhiliste tulevikuprobleemide suhtes ühel nõul.

Oma meetodilise propagandaga peab ta sisenema sinna, kus on praegusele režiimile allutatud inimesed, võttes lähtepunktiks probleemi, mis on iga hetkega valusam nii indiviidi- kui klassitasandil, näidates, kuidas see probleem suhestub teiste probleemidega ja mis võiks olla kõige tõeline lahendus. Ent oma toetajate arvu kasvades peab ta liikumise toimimiseks tööle võtma ainult need, kelle põhiliseks elu eesmärgiks on Euroopa revolutsioon, kes peavad neid eesmärke teostama iga päev, range distsipliini abil, vajalikus töömahus, valvates tähelepanelikult turvalisuse ja efektiivsuse üle ka kõige ebaseaduslikumates olukordades, moodustades sel viisil tugeva võrgustiku, milles oleks koht ka toetajate kõige nõrgemal lülil.

Kasutades ära kõiki juhuseid ja sihtgrupe, et oma sõnumit levitada, peab partei oma jõud suunama esmalt kõige tähtsamate ideede levitajateni ning värbama oma ridadesse kõige pädevamaid inimesi; esiteks, kõige õrnemate ja tundlikumate sotsiaalsete gruppide suunas nii täna kui homme, teisisõnu, tööliste ja intellektuaalide seas. Esimene neist (töölised) on end kõige vähem totalitarismile allutanud ning kõige enam valmis oma ridu ümber

organiseerima. Intellektuaalid – eriti noorimad nende seas – on need, kes tunnevad end vaimselt kõige ahistatumalt ning kes vihkavad despootlust kõige enam. Seejärel, vähehaaval, saab olema ka teisi sotsiaalseid gruppe, kes on üldisest liikumisest huvitatud.

Igasugune liikumine, mis ei suuda neid kahte jõudu ühendada, on määratud läbikukkumisele, sest kui tegemist on vaid intellektuaalse liikumisega, jääb sellel puudu liikmete arvust, et välja ajada kõik teised tagurlikud jõud ning töölised seda seega enam ei usalda ega austa. Isegi kui tegemist on demokraatlike tunnetega, kukub see läbi raskuste tõttu võitlusväljal, kus kõik teised klassid on mobiliseeritud tööliste vastu, teisisõnu, see võib viia fašismi taastamiseni. Toetudes aga ainult töölistele, jääb puudu sellest mõtteselgusest, mis võib pärineda vaid intellektuaalidelt ning mis on oluline, eristamaks õigesti uusi kohustusi ja uusi suundi: selline liikumine jääks vana klassitsismi vangiks ning näeks igal sammul vaid vaenlasi, suundudes kommunistliku lahenduse poole.

Revolutsioonilise kriisi ajal on sellel liikumisel vaja organiseerida ja juhtida progressivseid jõude, kasutades kõiki populaarseid organeid, mis moodustuvad spontaanselt justkui tulised sõed ning millesse lisanduvad ka revolutsioonilised massid, eesmärgiks mitte ainult rahvahäaletus, vaid ka lootus järgida õiget suunda. Sellest saab alguse kindlus ja visioon edasise tegevuse kohta, ent mitte siiani veel puudu oleva rahvusliku tahte tõttu, vaid teadlikust soovist esindada kaasaegse ühiskonna sügavaid nõudmisi. Sel viisil tekivad uue korra esimesed direktiivid, esimene sotsiaalne kord vormitule massile. Selle revolutsioonilise partei diktatuuri kaudu kujuneb välja uus riik ning sellega koos uus ja tõeline demokraatia.

Ei tohiks karta, et taoline revolutsiooniline režiim viiks tingimata uue despootluse juurde. See toimuks ainult juhul, kui püütaks järgida orjajuhiskonna mudelit. Kui aga revolutsiooniline partei loob algusest peale kindla rütmi ning tingimused vabaks eluks, nii et kõik kodanikud saaksid tõeliselt riigi elus osaleda, viib selle areng – isegi kui võivad tekkida mõned poliitilised kriisid – järkjärgulise uue korra mõistmiseni ning seega uue kasvava võimaluseni vabade poliitiliste instituutide toimimise suunas. Nüüd on käes moment, mil on vaja eemaldada vanadest mudelitest ning

olla valmis uuteks olukordadeks, mis on väga erinevad kõigest sellest, mida võis ette kujutada; on vaja eemaldada kõik ebasobiv ja vana ning luua noorte hulgas uut energiat. Täna otsivad ja leiavad nad taas üksteist, luues koos uut tulevikku, kõik need, kes on hakanud märkama praeguse Euroopa ühiskonna kriise ning kes seetõttu võtavad taas kokku kõik inimkonda tiivustanud liikumised, mis on eelnevalt läbi kukkunud vaid selle tõttu, et ei ole

aru saadud kas eesmärgist või sellest, kuidas selle eesmärgini jõuda. Teekond selleni ei ole ei lihtne ega turvaline. Ent selleni peab jõudma ja selleni jõutakse!

Altiero Spinelli ja Ernesto Rossi
Ventotene, suvi 1941

